

Nota nr. 88.06/PB.

352:7.071.7:73/76:301.085.1:331 27(492.82)

UIT DE KUNST?

Een onderzoek naar de woon-, werk- en inkomenssituatie van de in Arnhem gevestigde beeldende kunstenaars, direkt na het afschaffen van de B.K.R.

Boekmanstichting-Bibliotheek
Horengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

P. Bosch
Afdeling Onderzoek en Statistiek
Gemeente Arnhem
Tel. 085 - 23.24.68

juni 1988

Onderzoek Beeldende Kunstenaars Arnhem.

Inhoud.

	blz.
Hoofdstuk 1. Inleiding.	5
1.1. Aanleiding tot het onderzoek	5
1.2. Opzet van het onderzoek	6
1.3. Rapportage	6
Onderzoeksresultaten.	
Hoofdstuk 2. Algemeen.	7
2.1. Respons	7
2.2. Geslacht, leeftijd	8
2.3. Opleiding, afstudeerrichting, -periode en -plaats	8
2.4. Hoofdberoep	9
2.5. Samenvatting en konklusies	11
Hoofdstuk 3. Woonsituatie.	13
3.1. Soort woning	13
3.2. Woonlasten, huurders en eigenaar-bewoners	13
3.3. Samenvatting en konklusies	15
Hoofdstuk 4. Werksituatie.	17
4.1. Algemeen	17
4.2. Kunstenaars met atelierruimte	17
1. lokatie ateliers	17
2. soort werkruimte	18
3. eigendomsverhoudingen atelierruimte	18
4. tevredenheid	19
5. voorkeur, wensen en eisen	21
6. lasten werkvertrek	22
4.3. Kunstenaars "zonder atelierruimte"	24
1. behoefte aan atelierruimte	24
2. eisen	24
4.4. Verhuisplannen	25
4.5. Samenvatting en konklusies	27

Hoofdstuk 5. Inkomenssituatie.	29
5.1. Inkomstenbronnen	29
1. hoofdkomen	29
2. neveninkomensten	30
5.2. Hoogte van het inkomen	31
1. bruto jaarinkomen 1986	31
2. netto maandinkomen 1987	32
3. inkomensontwikkeling en -verwachting	34
5.3. Samenvatting en konklusies	37
Hoofdstuk 6. Beroepskosten.	39
6.1. Beroepskosten, hoogte en soort	39
6.2. Beroepskosten en netto maandinkomen	40
6.3. Samenvatting en konklusies	41
Hoofdstuk 7. Meningen van kunstenaars.	43
7.1. Ateliervoorziening	43
7.2. Overige meningen, opmerkingen	43
7.3. Samenvatting en konklusies	45
Hoofdstuk 8. SLAK-onderzoek.	47
8.1. SLAK	47
8.2. Financiële positie	47
8.3. Taken van de overheid	47
8.4. Samenvatting en konklusies	49
Hoofdstuk 9. Samenvatting, konklusies en aanbevelingen.	51
9.1. Samenvatting	51
9.2. Konklusies en aanbevelingen.	55
Bijlagen.	
1. Begeleidende brief bij vragenlijst.	
2. Vragenlijst.	
3. Wijkindeling Arnhem.	

PB030.041488.B5.

Onderzoek Beeldende Kunstenaars Arnhem.

Hoofdstuk 1. Inleiding.

1.1. Aanleiding tot het onderzoek.

In Nederland is er voor de beeldende kunstenaars de laatste jaren nogal wat veranderd. Als belangrijkste wapenfeiten van minister Brinkman van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (W.V.C.) kunnen in dit kader de ontmanteling en de uiteindelijke afschaffing van de Beeldende Kunstenaarsregeling (B.K.R.) en het instellen van een fonds voor de beeldende kunst worden genoemd. Op lokaal en provinciaal nivo zijn veel discussies gevoerd over de positie van de beeldende kunstenaars, maar dit heeft nog niet kunnen leiden tot concrete maatregelen op de betreffende nivo's.

In Arnhem woont, leeft en werkt een groot aantal beeldend kunstenaars, niet in de laatste plaats door de aanwezigheid van een kunstakademie.

Door de maatregelen van minister Brinkman worden ook de Arnhemse kunstenaars in hun leef- en werkomstandigheden getroffen. De gemeente Arnhem wordt in toenemende mate geconfronteerd met de problemen van de beeldende kunstenaars en gevraagd daarvoor oplossingen aan te dragen. Niet alleen door de in Arnhem gevestigde kunstinstellingen maar ook door individuele kunstenaars.

In het najaar van 1987 heeft de gemeenteraad besloten het gemeentelijk aandeel in de B.K.R. (5%) geheel te besteden voor de werkomstandigheden van de beeldende kunstenaars. Daarbovenop is nog een bedrag van f 32.000,-- als "nieuw geld" uitgetrokken voor de beeldende kunstsektor. Daarnaast wil de gemeente Arnhem een beroep doen op de (B.K.R.-)gelden die ter beschikking van de provincie zijn gesteld.

Teneinde een afgewogen en verantwoord advies te kunnen uitbrengen aan de gemeenteraad (en gedeputeerde staten) over de verdeling en besteding van beschikbare gelden is het wenselijk meer inzicht te krijgen in de leef- en werkomstandigheden van de in Arnhem gevestigde kunstenaars.

De gemeentelijke afdeling Cultuur, Recreatie, Samenlevingsopbouw en Jeugdzaken (C.R.S.J.) heeft de afdeling Onderzoek en Statistiek gevraagd hiernaar een onderzoek in te stellen.

De centrale vraag luidt:

"Hoe is op dit moment, na het afschaffen van de B.K.R., de woon-, werk- en inkomenssituatie van de in Arnhem gevestigde beeldende kunstenaars, welke wensen en behoeften hebben zij en hoe zou de gemeente Arnhem volgens deze kunstenaars de ontstane problematiek kunnen bestrijden?"

Een onlangs in Arnhem door de Wetenschapswinkel gehouden onderzoek onder een deel van de huurders van SLAK (Stichting Atelierbeheer) -ateliers, naar de financiële positie van kunstenaars toont aan dat de situatie niet erg rooskleurig is en door de afschaffing van de B.K.R. nog verder zal verslechteren. Veel kunstenaars blijken slechts over een uitkering op bijstandsnivo te beschikken, hoge beroepskosten en in toenemende mate meer of minder grote schulden te hebben. Dit onderzoek had echter alleen betrekking op een klein aantal SLAK-huurders, nagenoeg alleen op hun financiële positie en is gehouden vóór de afschaffing van de B.K.R. Echter niet alleen financiën zijn van belang in een woon- en werksituatie en er zijn in Arnhem ook veel kunstenaars die niet middels SLAK in hun atelierbehoefte voorzien. Daarom een uitgebreider gemeentelijk onderzoek onder alle Arnhemse kunstenaars (voor zover bekend).

1.2. Opzet van het onderzoek.

Op basis van gegevens van de Gelderse Kulturele Raad, SLAK, Gemeenschap Beeldende Kunstenaars (Gele Ridder) en de Stichting Beeldende Kunstuitleen Gelderland is een adressenlijst samengesteld van de in Arnhem woonachtige beeldende kunstenaars, in totaal 268 personen.

Half oktober ('87) zijn deze personen benaderd d.m.v. een brief (bijlage 1). 241 brieven gingen vergezeld van een vragenlijst (bijlage 2) en 27 brieven kondigden een telefoontje aan, met het doel een afspraak voor een interview te maken, eveneens aan de hand van dezelfde vragenlijst. De resultaten hiervan zullen in het navolgende worden weergegeven. Daarnaast zal ook aandacht worden besteed aan de konklusies uit het SLAK-onderzoek.

In december heeft een eerste globale interne rapportage van de resultaten plaatsgevonden t.b.v. een door de afdeling C.R.S.J. te schrijven nota Beeldende Kunst. Om de resultaten ook voor anderen toegankelijk en bruikbaar te maken is besloten tot een meer uitgebreide weergave.

1.3. Rapportage.

In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de respons en een aantal kenmerken van de geënquêteerde kunstenaars. Hoofdstuk 3 behandelt kort de woon-situatie. In hoofdstuk 4 wordt uitgebreid ingegaan op de werksituatie van de Arnhemse kunstenaars; het al dan niet hebben van een atelier, de lasten m.b.t. de werkruimte en de wensen, eisen en behoeften van kunstenaars m.b.t. werkruimte. De inkomenssituatie komt in hoofdstuk 5 aan de orde met o.a. de inkomensbronnen, de hoogte en de ontwikkeling van het inkomen. Hoofdstuk 6 heeft betrekking op de beroepskosten en in hoofdstuk 7 worden de meningen van de kunstenaars over de atelier voorziening weergegeven. Hoofdstuk 8 geeft een korte samenvatting van het al eerder gehouden SLAK-onderzoek. In hoofdstuk 9 worden de belangrijkste resultaten nog een kort samengevat, worden konklusies getrokken en waar mogelijk aanbevelingen gedaan. Aan het eind van de elk hoofdstuk worden de resultaten van het hoofdstuk samengevat en konklusies getrokken.

Onderzoeksresultaten.

Hoofdstuk 2. Algemeen.

2.1. Respons.

Half oktober ('87) zijn alle in Arnhem wonende en als beeldend kunstenaar geregistreerd staande personen benaderd d.m.v. een brief; 241 brieven gingen vergezeld van een vragenlijst, 27 brieven kondigden een telefoontje aan, met het doel een afspraak voor een interview te maken.

Van de oorspronkelijke 268 personen zijn er uiteindelijk slechts 241 overgebleven; 20 brieven bleken onbestelbaar, 3 kunstenaars waren niet meer in Arnhem woonachtig, 3 personen gaven aan geen beeldend kunstenaar (meer) te zijn en 1 persoon was vanwege zijn leeftijd gestopt met werken.

Tot en met 20 november werden 123 vragenlijsten ingevuld teruggestuurd en 19 vragenlijsten ingevuld tijdens interviews. De uiteindelijke respons bedraagt dan ook 58,9%, 142 van de 241 benaderde kunstenaars.

Er is geen reden om aan te nemen dat bepaalde groepen meer of minder gereageerd hebben dan andere groepen.

Onderstaande tabel geeft een beeld van de respons naar wijk (zie bijlage 3 wijkindeling Arnhem).

Tabel 1. Respons naar wijk

wijk	aantal		
	benaderd	ingevuld	% respons
Oude stad/postbusnummer	36	22	61%
Oost oude stad	37	26	70
Klarendal e.o.	55	33	60
Velperweg e.o.	18	8	44
Alteveer/Cranevelt/Geitenkamp e.o.	13	5	38
Arnhem Noord-West	19	8	42
Arnhem-West	38	24	63
Arnhem-Zuid	21	12	57
Overige wijken	4	4	100
	241	142	59%

Het merendeel van de kunstenaars blijkt te wonen in de oude stadswijken in het noordelijk stadsdeel, nog geen 10% woont in Arnhem-Zuid. De respons is voor nagenoeg alle wijken goed te noemen en goed verdeeld over de verschillende wijken. In de wijken met een lagere dan gemiddelde respons gaat het veelal om kleine aantallen kunstenaars.

2.2. Geslacht, leeftijd.

Twee personen hebben verzuimd het geslacht aan te geven, 80 mannen en 60 vrouwen echter niet.

Tabel 2. Leeftijdskategorieën.

leeftijdskategorie	absoluut	%
24 t/m 29 jaar	16	11,3
30 t/m 34 "	35	24,6
35 t/m 39 "	41	28,9
40 t/m 44 "	24	16,9
45 t/m 54 "	10	7,0
55 t/m 64 "	7	4,9
65 t/m 80 "	8	5,6
onbekend	1	0,7

De grootste groep kunstenaars is tussen 30 en 40 jaar oud, ruim 53%. Bijna 24% is 40 tot 55 jaar oud. Kunstenaars zijn niet alleen maar jong. De afstudeerperiode bevestigt dit.

2.3. Opleiding, afstudeerrichting, -periode en -plaats.

Bijna 80% van de respondenten heeft aan een kunstakademie **gestudeerd**. Anderen hebben of geen specifieke kunstopleiding gevolgd, of alleen cursussen of een m.o. opleiding (tekenen/handvaardigheid) gevolgd.

De meestgenoemde (hoofd) **afstudeerrichtingen** zijn achtereenvolgens: tekenen en/of schilderen (26%), beeldend vormen (20%), publiciteit/vrije afdeling/ongebonden kunst (11%), grafische vormgeving (9%) en monumentaal/beeldhouwen (8%).

Van ruim 9% van de kunstenaars is de **plaats van afstuderen** niet bekend of niet van toepassing. Bijna 67% is aan een of andere opleiding in Arnhem afgestudeerd.

Tabel 3. Periode van afstuderen.

periode	absoluut	%
vóór 1950	10	7,0
tussen 1950 en 1970	11	7,7
tussen 1970 en 1975	25	17,6
tussen 1975 en 1980	34	23,9
tussen 1980 en 1984	29	20,4
tussen 1984 en 1987	17	12,0
onbekend/n.v.t.	16	11,3

Ruim 56% is (ver) vóór 1980 afgestudeerd, 32% sinds 1980. Het is helaas niet mogelijk na te gaan of recent afgestudeerden minder goed in allerlei (beeldende kunst)administraties voorkomen dan langer afgestudeerden en/of in administratieve zin niet als zodanig herkenbaar zijn (omdat dat toch geen voordelen meer zou bieden).

Dat niet alle in Arnhem werkende kunstenaars ook in Arnhem geboren zijn blijkt uit de volgende tabel.

Tabel 4. Geboorteplaats/-streek/-provincie.

plaats (in)	absoluut	%
onbekend	3	2%
Arnhem	23	16
regio Arnhem	6	4
rest Gelderland	23	16
4 noordelijke provincies	17	12
Noord/Zuid-Holland	32	23
Utrecht	6	4
Zeeland	1	1
Brabant/Limburg	23	16
buitenland	8	6

Ruim eenderde van de kunstenaars blijkt in Gelderland geboren te zijn, de meeste andere provincies zijn echter ook goed vertegenwoordigd.

2.4. Hoofdberoep.

Uit tabel 5 blijkt dat het merendeel van de kunstenaars een hoofdberoep heeft als kunstenaar of een beroep uitoefent dat daaraan verwant is. De docenten geven veelal les in tekenen of schilderen.

Tabel 5. Hoofdberoep.

beroep	absoluut	%
onbekend	5	4%
kunstenaar	88	62
docent	9	6
ontwerper	12	9
graficus	9	6
beeldhouwer	7	5
overige	12	9

2.5. Samenvatting en konklusies.

Bijna 60% van de benaderde kunstenaars heeft aan het onderzoek meegedaan. Er is geen reden om aan te nemen dat de groep die niet heeft meegedaan anders is dan de door ons bereikte groep, te controleren is dit echter niet.

Een kleine 10% van de Arnhemse kunstenaars woont in Arnhem-Zuid, het merendeel woont in de oude stadswijken in het noordelijk stadsdeel. Aan het onderzoek hebben 80 mannen en 60 vrouwen meegedaan, afkomstig uit alle leeftijdskategorieën. Bijna 80% heeft aan een kunstakademie gestudeerd. Arnhem is voor 67% van de kunstenaars de plaats van afstuderen (alle studierichtingen/opleidingen), zowel recent alsook langer geleden. Het merendeel noemt als hoofdberoep kunstenaar (62%), anderen noemen een beroep dat of ook onder deze noemer kan vallen of een beroep dat nauw verwant is aan het kunstenaarschap.

Hoofdstuk 3. Woonsituatie.

3.1. Soort woning.

Tabel 6. Soort woning/wooneenheid. (n = 142)

	absoluut	%
onbekend	1	1%
eengezinswoning	39	28
flat/etagewoning	12	9
etage	8	6
kamers	5	4
bovenwoning	26	18
benedenwoning	17	12
atelierwoning	28	20
anders	6	4

5% heeft de beschikking over slechts 1 kamer, 16% heeft 2 kamers, 18% 3 kamers, 30% 4 kamers, 32% 5 of meer kamers.

Het merendeel van de respondenten heeft de woning/woonruimte gehuurd (73%), 24% is eigenaar van de woning en in 4% van de gevallen is er sprake van gedogen.

Meer dan de helft woont zonder andere volwassenen (52%), bijna 45% met nog één andere volwassene. In bijna 30% van de woningen is er sprake van één of meerdere kinderen. Bekijken we het totaal aantal bewoners per woning/wooneenheid dan bestaat 47% uit eenpersoonshuishoudens, 23% uit tweepersoonshuishoudens en bijna 30% uit drie- of meerpersoonshuishoudens.

3.2. Woonlasten, huurders en eigenaar-bewoners.

Tabel 7A. Woonlasten alle respondenten. (n = 142)

lasten	kale huur/ netto hypotheek	gewab	totale woonlasten	- huur subsidie
onbekend	1%	2%	0%	0%
geen lasten	5	10	1	1
0 - 100 gulden	2	11	1	1
100 - 200 "	13	41	5	6
200 - 300 "	19	25	9	9
300 - 400 "	16	11	16	21
400 - 500 "	17	-	20	27
500 - 600 "	11	1	12	9
600 - 700 "	4	-	15	9
700 - 1000 "	5	-	13	9
1000 gulden of meer	6	-	10	10

Tabel 7B. Woonlasten huurders en eigenaar bewoners. (n = 137)

	huurders totale woonlasten (- huursubsidie)	kopers totale woonlasten
geen lasten	1%	3%
0 - 100 gulden	0	0
100 - 200 "	5	6
200 - 300 "	9	9
300 - 400 "	24	9
400 - 500 "	34	9
500 - 600 "	9	9
600 - 700 "	7	15
700 - 1000 "	8	12
meer dan 1000 gulden	4	29
	100% (n = 103)	100% (n = 34)

De tabellen 7A en 7B geven een beeld van de woonlasten van de groep geënquêteerde kunstenaars.

Een kleine groep kunstenaars woont erg goedkoop, zowel bij huurders als bij kopers. Opgemerkt dient te worden dat de gegevens van de huurders nauwkeuriger zijn dan die van de kopers, welke hoogstwaarschijnlijk in een aantal gevallen hun bruto hypotheeklasten hebben opgegeven of hebben deze geschat.

De kale huur c.q. de netto hypotheeklasten wisselen nogal sterk per individu, het gaat in de meeste gevallen om bedragen tussen 1 en 200 gulden tot bedragen tussen 5 en 600 gulden. De meeste kunstenaars betalen daarnaast nog eens 100 tot 200 gulden Gewablasten, in veel gevallen zelfs meer.

De helft van de respondenten betaalt maandelijks meer dan 500 gulden aan woonlasten, 10% zelfs meer dan 1000 gulden, vnl. kopers.

Van de 103 huurders krijgen er 37 huursubsidie (36%), variërend van 15 tot 350 gulden per maand.

De woonlasten van de kopers liggen over het algemeen op een hoger nivo dan die van de huurders, 58% van de huurders "verwoont" maandelijks tussen de 3 en 500 gulden, terwijl 56% van de kopers meer dan 600 gulden verwoont, 30% zelfs meer dan 1000 gulden. Hoogstwaarschijnlijk werkt het merendeel van de huiseigenaren binnen de eigen woning, zodat de lasten van het werkvertrek deel uitmaken van de totale woonlasten. Aangenomen kan worden dat de inkomenssituatie van kopers van huizen over het algemeen beter is dan die van huurders. In de onderdelen over werksituatie en inkomen zal hierop nader worden ingegaan.

3.3. Samenvatting en konklusies.

- Het merendeel van de respondenten heeft de woning/woonruimte gehuurd (73%), 24% is eigenaar van de woning en in 4% van de gevallen is er sprake van gedogen.
47% van de kunstenaars vormt een eenpersoonshuishouden, 23% een tweepersoonshuishouden en bijna 30% een drie- of meerpersoonshuishouden.

Het grootste deel van de huurders heeft woonlasten (huur + GEWAB) tussen 300 en 500 gulden, een kleine groep woont erg goedkoop, 28% betaalt meer dan 500 gulden.

De woonlasten van de kopers liggen over het algemeen op een hoger nivo dan van de huurders, 65% betaalt meer dan 500 gulden, 30% zelfs meer dan 1000 gulden. Bijna 85% van deze eigenaren werkt dan ook binnen de woning, hun "atelierkosten" maken onderdeel uit van de totale woonlasten.

Hoofdstuk 4. Werksituatie.

4.1. Algemeen.

De vraag of men de beschikking heeft over een (min of meer aparte) werk-/atelierruimte is niet door iedereen op dezelfde wijze geïnterpreteerd. Een deel van de kunstenaars die aangeven wel over zo'n ruimte te beschikken zegt in (een deel van) de woonkamer te werken. In hoeverre er dan toch sprake is van een aparte werkruimte is onduidelijk. Andere kunstenaars geven aan dat ze geen aparte ruimte hebben en in de woonkamer werken. De antwoorden die de kunstenaars zelf hebben gegeven zullen in het navolgende worden gebruikt.

122 van de 142 kunstenaars (86%) zeggen over een (min of meer aparte) werk-/atelierruimte te beschikken, 14% heeft niet de beschikking over zo'n ruimte. Van de kunstenaars die sinds 1984 zijn afgestudeerd heeft zelfs 94% een atelierruimte. (1980-1983, 69%).

4.2. Kunstenaars met atelierruimte (122).

1. Lokatie ateliers.

De eigenaren van woonruimte hebben relatief vaker de beschikking over een werk-/atelierruimte dan huurders van woonruimte. Van de eigenaren blijkt 94%, van de huurders 84% over werkruimte te beschikken.

Tabel 8. Plaats werk-/atelierruimte.

plaats	allen**)	huurders*)	eigenaren*)
onbekend	3%	3%	0%
binnen de woning	66	60	84
buiten de woning	31	36	16
totaal (100%)	(n = 122)	(n = 86)	(n = 32)

*) van woonruimte

***) inkl. gedogen woonruimte

Eigenaren van woonruimte werken vaker binnen de eigen woning dan huurders van woonruimte.

Een groot deel van de kunstenaars, die over werkruimte beschikken, heeft deze in de onmiddellijke nabijheid van de woning, 18% binnen een straal van 3 km, 9% binnen een straal van 3 tot 5 km, 5% tussen 5 en 10 km en slechts 2% op een afstand van meer dan 10 km.

Tabel 9. Lokatie werk-/atelierruimte.

wijk	absoluut	%
Oude Stad	21	17%
Oost Oude Stad	25	20
Klarendal e.o.	20	16
Velperweg e.o.	7	6
Alteveer/Cranevelt/Geitenkamp e.o.	4	3
Arnhem-Noord-West	7	6
Arnhem-West	18	15
Arnhem-Zuid	13	11
Overige wijken	2	2
onbekend	2	2
buiten Arnhem	3	2
totaal	122	100%

Uit tabel 1 blijkt dat het merendeel van de kunstenaars woont in de oude wijken in en rondom het centrum van de stad. Aangezien veel kunstenaars in hun woning werken of een ruimte op relatief korte afstand hebben, is het beeld volgens tabel 9 voorspelbaar. Het Spijkerkwartier, waar zich een aantal SLAK-ateliers bevindt, heeft het grootste aanbod ateliers.

2. Soort werkruimte.

Tabel 10. Soort werkruimte.

soort	%
onbekend	1%
school/-lokaal	15
kamer/etage	35
kelder	2
zolder	15
werkdeel atelierwoning	3
hal/garage/schuur	10
atelier	5
kantoor/winkelpand	7
woonkamer	8
totaal	100% (n = 122)

Tabel 10 geeft een beeld van het **soort ruimte** waarin men werkt. Hoewel 28 kunstenaars hebben aangegeven in een atelierwoning te wonen heeft slechts een deel daarvan de werkruimte als onderdeel van zo'n woning aangegeven. Aangezien een groot deel van de kunstenaars binnen de woning werkt is het niet verwonderlijk dat kamers/etages en zolders naast schoollokalen het meest genoemd zijn.

25% van de ateliers is tussen 20 en 29 m² in **oppervlakte**, 18% is kleiner dan 20 m² maar groter dan 10 m², 6% is kleiner dan 10 m². 25% is tussen 30 en 50 m², 14% tussen 50 en 80 m² en 9% groter dan 80 m².

Veel kleine maar ook veel grote ateliers.

Ruim 75% van de kunstenaars **werkt alleen**, 7% werkt met anderen in één ruimte en 16% werkt **met anderen** in één gebouw maar heeft daar een eigen werkruimte.

3. Eigendomsverhoudingen atelierruimte.

Bijna 74% van de "atelierbezitters" heeft de werkruimte gehuurd, ruim 20% is eigenaar van de ruimte en in 3% van de gevallen is er sprake van gedogen.

Als **verhuurders** worden aangegeven:

SLAK	41 kunstenaars	34%
Gemeente	5 "	4
Woningbouwvereniging	23 "	19
Partikulier persoon	19 "	16
Partikuliere inst./makelaar	7 "	6
onbekend.	2 "	2
n.v.t. (eigendom)	<u>25</u> "	20
	<u>122</u>	

Ruim 66% van de ateliers bevindt zich **binnen de woning**, 31% **buiten de woning**, bij de huurders van ateliers respectievelijk 60 en 36%. Van de SLAK-huurders werkt 39% binnen de woning, 61% daarbuiten. Huurders van woningbouwverenigingen werken vooral binnen de woning (83%).

Naar **afstudeerperiode** is het beeld als volgt:

Tabel 11. Verhuurders naar afstudeerperiode

verhuurder	afstudeerperiode				totaal (abs)
	voor 1980	'80-'83	'84-'87	onbekend	
onbekend	78%	7%	-	15%	100% (27)
SLAK	54	24	17	5	(41)
Gemeente	-	20	20	60	(5)
Woningbouwver.	65	4	26	4	(23)
Part. persoon	42	21	11	26	(19)
Part. inst./makelaar	72	29	-	-	(7)
	58% (71)	16 (20)	13 (16)	12 (15)	n = 122

Zeer recent afgestudeerden zijn relatief vaak te vinden bij het SLAK, de woningbouwverenigingen en partikuliere personen. De woningbouwverenigingen en het SLAK verhuren relatief vaak aan recent afgestudeerden. Partikuliere instellingen, makelaars en woningbouwverenigingen verhuren relatief vaak aan kunstenaars die voor 1980 zijn afgestudeerd.

Voor een aantal kunstenaars is het onderscheid tussen SLAK en gemeente als verhuurder niet duidelijk daar het meestal ook gaat om gemeentelijke panden die (via SLAK) verhuurd worden. Het komt ook voor dat het SLAK kandidaten voor woningen van woningbouwverenigingen voordraagt.

4. Tevredenheid.

Tabel 12. Tevredenheid over werkruimte.

	absoluut	%
onbekend	3	3%
zeer tevreden	32	26
tevreden	34	28
matig tevreden	34	28
ontevreden	11	9
zeer ontevreden	7	6
geen mening	1	1
		(n = 122)

15% is ontevreden of zeer ontevreden, maar liefst 54% is tevreden tot zeer tevreden en 28% matig tevreden. Tabel 12 geeft aan waarover men zegt niet tevreden te zijn.

Tabel 13. Ontevredenheid over.

	absoluut	%
onbekend/n.v.t.	55	45%
oppervlakte en/of hoogte	20	16
staat van onderhoud	5	4
koud en/of donker	11	9
huurprijs	4	3
onzekerheid	4	3
meerdere redenen	9	7
moeilijk toegankelijk	2	2
ontbreken spec. voorzieningen	7	6
overig	5	4

(n = 122)

Opvallend is dat de huurprijs en de onzekerheid zo weinig genoemd worden. Men is veel vaker ontevreden over het feit dat de ruimte niet ideaal is wat betreft oppervlakte, hoogte en de aanwezigheid van bepaalde, veelal speciale, voorzieningen.

De kunstenaars met het SLAK als **verhuurder** zijn over het algemeen tevreden tot zeer tevreden over hun werkruimte (64%), 27% is matig tevreden, slechts 10% is ontevreden.

De huurders van woningbouwverenigingen zijn duidelijk minder tevreden dan de huurders van het SLAK. Slechts 35% is tevreden, 39% matig tevreden en maar liefst 26% is (zeer) ontevreden over de werkruimte. Kunstenaars die hun ruimte huren van particuliere personen zijn over het algemeen redelijk tevreden (gemiddeld). Bij de huurders van particuliere instellingen/makelaars lijkt het erop dat men over het algemeen minder tevreden is dan anderen, absoluut gezien gaat het hier echter om een klein aantal kunstenaars.

De **huurders** van atelierruimte zijn over het algemeen iets minder tevreden over hun werkruimte dan de kunstenaars die de werkruimte in eigendom hebben, hoewel bij deze laatste groep bijna 35% slechts matig tevreden is.

Ontevreden SLAK-huurders zijn veelal **ontevreden over** de oppervlakte, de hoogte, de staat van onderhoud, de lichttoetreding, de verwarming van de werkruimte of het ontbreken van speciale voorzieningen. Huurders van woningbouwverenigingen zijn vooral ontevreden over de oppervlakte en/of de hoogte van de ruimte en het ontbreken van speciale voorzieningen.

13% van de kunstenaars heeft het afgelopen jaar de beschikking gekregen over de huidige werkruimte, 14% zit er al 1 tot 2 jaar, 12% 2 tot 3 jaar, 18% 3 tot 5 jaar en bijna 40% al langer dan 5 jaar, waarvan bijna de helft al langer dan 10 jaar. De mobiliteit is wat betreft werkruimte dan ook niet groot te noemen.

Kennelijk voldoet het grootste deel van de werkruimtes, zeker qua prijs aan de (misschien wel lage) eisen van de kunstenaar.

5 kunstenaars moeten binnen nu en één jaar de werkruimte verlaten (4%), 8 kunstenaars hebben een kontrakt tot een bepaalde datum, waarvan men in de meeste gevallen gewoon een verlenging verwacht. 53% zegt zo lang te kunnen blijven als ze zelf wil, 15% weet het niet en voor 20% van de kunstenaars is het of onduidelijk en/of onzeker.

5. Voorkeur, wensen en eisen.

De kunstenaars is gevraagd naar hun voorkeur, handhaven van de huidige situatie m.b.t. werkruimte, aanpassen en/of verbeteren of verhuizen naar een andere werkruimte.

Bijna 50% kiest voor het handhaven van de huidige situatie, gezien het groot aandeel tevredenen niet verbazingwekkend. 23% kiest voor het verbeteren c.q. aanpassen van de huidige ruimte en 25% wil het liefst verhuizen.

Van de SLAK-huurders kiest 46% voor het handhaven van de huidige situatie, 22% voor aanpassing en/of verbetering en 27% voor verhuizing naar een andere werkruimte. Dit betekent dat ook een deel van de huurders die zeggen tevreden te zijn kiest voor aanpassing en/of verbetering en misschien zelfs voor verhuizing. Huurders van woningbouwverenigingen kiezen vaker dan gemiddeld voor verhuizing en in mindere mate ook voor aanpassing en/of verbetering. Huurders van particuliere personen kiezen relatief vaak voor het handhaven van de huidige situatie (58%)

Zoals ook al uit tabel 13 m.b.t. ontevredenheid blijkt, zou in veel gevallen volstaan kunnen worden met het treffen van maatregelen m.b.t. ontbrekende of onvoldoende voorzieningen; licht, warmte, oppervlakte en/of hoogte zijn het meest genoemd.

Aan de 30 kunstenaars die willen **verhuizen** naar een andere werkruimte is tevens gevraagd aan welke eisen zo'n nieuwe ruimte zou moeten voldoen.

<u>maximale huur</u>		<u>minimale oppervlakte</u>	
100 gulden	9x	tot 20 m ²	3x
100 - 150 gulden	5x	30 tot 40 m ²	12x
200 - 250 gulden	8x	50 tot 60 m ²	6x
300 gulden	2x	meer dan 60 m ²	7x
400 gulden of meer	4x	onbekend	2x
onbekend	2x		

lokatie

16 van de 30 "verhuizers" willen een combinatie van wonen en werken, 11 kunstenaars willen een aparte werkruimte, 3 kunstenaars maakt het niet uit.

overige eisen

15 van deze 30 "verhuizers" hebben daarnaast ook nog andere eisen t.a.v. een nieuwe werkruimte geformuleerd. Deze eisen hebben veelal betrekking op zaken waarover veel kunstenaars ontevreden zijn (tabel 13) en/of welke binnen hun huidige werkruimte verbeterd zouden moeten worden.

Genoemd zijn: verwarming, licht, beveiliging, toegankelijkheid, grootte, krachtstroom, geluidsisolatie, ligging op begane grond, waterdichtheid en buitenruimte.

6. Lasten werkvertrek.

Van de 122 kunstenaars die aangeven een (min of meer aparte) werk-/atelierruimte te hebben werken er 81 binnen de woning zelf. Een groot deel van deze "thuiswerkers" heeft aangegeven dat een deel van de woonlasten als lasten voor het werkvertrek moeten worden gerekend.

minder dan 20% van de woonlasten	9x
20-30% " " "	17x
30-40% " " "	16x
40-50% " " "	8x
50% " " "	17x
meer dan 50% " " "	6x

Tabel 14A. Lasten werkruimte (n = 122).

bedrag	kale huur/ netto hypoth.	gewab	werklasten totaal
onbekend	6%	7%	0%
geen lasten	11	20%*)	8
tot 50 gulden	7	20	} 12
50 - 100 gulden	14	30	
100 - 150 "	17	15	19
150 - 200 "	16	6	14
200 - 250 "	14	2	11
250 - 300 "	7		12
300 - 350 "	2		12
350 - 500 "	2		7
meer dan 500 gulden	2		4

*) of bij het huurbedrag inbegrepen.

Tabel 14B. Totale lasten werkruimte, huurders en eigenaren.

bedrag	werkruimte gehuurd	in eigendom
geen lasten	4%	12%
minder dan 100 gulden	12	12
100 - 150 gulden	20	15
150 - 200 "	13	15
200 - 250 "	10	15
250 - 300 "	14	8
300 - 350 "	14	8
350 - 500 "	6	15
meer dan 500 gulden	6	0
	(n = 90)	(n = 26)

Tabel 14C. Totale lasten werkruimte, naar verhuurder.

bedrag	verhuurder*)			Totaal**)
	SLAK	Woningbouw- vereniging	Part. inst./ Makelaar	
minder dan 100 gulden	10%	22%	26%	16%
100 tot 250 "	41	52	37	43
250 " 350 "	39	22	21	28
350 " 500 "	5	4	5	6
meer dan 500 "	5		11	6
	100% (n=41)	n=23	n=19	n=90

*) grote verhuurders

***) alle verhuurders

Tabel 14A geeft een beeld van zowel de kale huur/netto hypotheeklasten, de Gewablasten, als de totale lasten van de werkvertrekken. De tabel spreekt voor zich.

Tabel 14B onderscheidt de lasten van kunstenaars die hun ruimte gehuurd hebben en kunstenaars die de werkruimte in eigendom hebben. Het lijkt erop dat de eigenaren minder lasten hebben dan de huurders. De percentages hebben bij de eigenaren echter betrekking op een absoluut gering aantal personen.

Uit tabel 14C blijkt dat de lasten van de huurders van woningbouwverenigingen over het algemeen lager zijn dan bij de andere verhuurders. Dit zou grotendeels verklaard kunnen worden door het feit dat, i.t.t. bij de andere verhuurders, de huurders van woningbouwverenigingen vooral binnen de woning werken en de lasten onderdeel uitmaken van de woonlasten. Huurders van woningbouwverenigingen zijn ook het minst tevreden over hun werkruimte. Hoogstwaarschijnlijk zijn de nivo's van hun ateliers laag in vergelijking met andere ateliers.

In het navolgende zal nog verder worden ingegaan op de andere te onderscheiden "beroepskosten" en de relatie van deze beroepskosten tot het inkomen en de woonlasten van kunstenaars.

4.3. Kunstenaars "zonder atelierruimte". (22)

Van de 142 geven 22 kunstenaars aan niet over een (min of meer aparte) werk-/atelierruimte te beschikken.

7 personen werken (op dit moment) niet of nauwelijks als beeldend kunstenaar,
7 personen werken in het woonvertrek,
4 " " in de ruimte van anderen,
1 persoon werkt erg onregelmatig en
1 persoon woont in de werkruimte.

Van de 122 "atelierbezitters" werken 8 personen in de (of een van de) woonkamers

1. Behoeftte aan atelierruimte.

14 van deze kunstenaars geven te kennen dat er wel behoefte bestaat aan een aparte werk-/atelierruimte, 5 personen hebben daar geen behoefte aan.

Aan de kunstenaars die wel atelierruimte hebben en die of hun atelier aangepast c.q. verbeterd (28) willen hebben of willen verhuizen (30) en aan de kunstenaars die geen atelier hebben maar er wel behoefte aan hebben (14) (totaal 72 personen) is gevraagd naar de voorkeur voor:

werkruimte zonder andere kunstenaars (25x)
werkruimte "samen" met andere kunstenaars in een gebouw of grote ruimte (16x) of,
geen voorkeur (24x).

Van 7 personen is de voorkeur niet bekend.

2. Eisen.

Van de 14 kunstenaars die geen atelier hebben maar wel behoefte hebben aan een aparte werkruimte, hebben slechts enkelen de moeite genomen aan te geven waaraan zo'n ruimte zou moeten voldoen.

4 personen noemen een maximale huur van 100 tot 200 gulden,
4 " " " " " " " 200 tot 250 gulden,
1 persoon is bereid maximaal 400 gulden te betalen.

5 personen noemen een minimale oppervlakte van 40m²,
2 " zijn tevreden met minder dan 40 m²,
3 " willen meer dan 40 m².

4 van deze 14 kunstenaars willen gekombineerd wonen en werken,
2 kunstenaars willen een aparte werkruimte en
5 personen maakt het niet uit.

Ook bij de "verhuizers" bleek de voorkeur voor een combinatie van wonen en werken.

4.4. Verhuisplannen.

104 kunstenaars (73%) willen in Arnhem blijven wonen en werken,
6% wil zich elders vestigen,
16% weet het niet en
5% heeft de vraag niet beantwoord.

4.5. Samenvatting en konklusies.

86% van de kunstenaars zegt over een min of meer aparte atelierruimte te beschikken, 14% heeft geen werkruimte. Van de eigenaren van woonruimte blijkt zelfs 94%, van de huurders 84% over werkruimte te beschikken.

60% van de huurders en 84% van de eigenaren van woonruimte werkt binnen de eigen woning. De meeste ateliers zijn te vinden in de oude stadswijken in het noordelijke stadsdeel, veelal op relatief korte afstand van de woning.

75% van de kunstenaars werkt alleen, 7% met anderen in één ruimte en 16% met anderen in één gebouw en heeft daar een eigen werkruimte.

74% van de kunstenaars die de beschikking over werkruimte hebben heeft de werkruimte gehuurd, 20% is eigenaar van de ruimte en in 3% van de gevallen is er sprake van gedogen.

Het SLAK speelt een belangrijke rol bij het verhuren van atelier-ruimte, 34% van alle atelierruimte (inkl. eigendom) (ruim 40% van de gehuurde ruimtes) wordt gehuurd van het SLAK, 19% van een woningbouwvereniging en 16% van particuliere personen.

66% van de ateliers bevindt zich binnen de woning, bij gehuurde ateliers 60%. Van de SLAK-huurders werkt slechts 39% binnen de woning, van de huurders van woningbouwverenigingen maar liefst 83%. De woningbouwverenigingen en het SLAK verhuren relatief vaak aan recent afgestudeerden.

15% van de "atelierbezitters" is ontevreden of zeer ontevreden over de werkruimte, 28% is matig tevreden en 54% is tevreden tot zeer tevreden. De ontevredenheid heeft in veel gevallen te maken met het feit dat de ruimte niet ideaal is wat betreft oppervlakte, hoogte, licht, warmte en de aanwezigheid van bepaalde veelal speciale voorzieningen. De huurders van het SLAK zijn over het algemeen (erg) tevreden over hun ruimte, de huurders van woningbouwverenigingen zijn duidelijk minder tevreden. Huurders van atelierruimte zijn over het algemeen iets minder tevreden over hun werkruimte dan eigenaren.

50% van de kunstenaars kiest m.b.t. de werkruimte voor het handhaven van de huidige situatie, 23% voor het verbeteren c.q. aanpassen van de huidige ruimte en 25% wil het liefst verhuizen. De verhuizers willen dat een nieuwe werkruimte een lage huur heeft (100 tot 250 gld.) en meer dan de helft wil bij voorkeur een combinatie van wonen en werken, 37% wil een aparte werkruimte.

Huurders van woningbouwverenigingen kiezen vaker dan gemiddeld voor verhuizing en in mindere mate voor aanpassing en/of verbetering. 46% van de SLAK-huurders kiest voor het handhaven van de huidige situatie, 22% voor aanpassing/verbetering en 27% voor verhuizing.

De lasten/kosten verbonden aan het huren of in eigendom hebben van een werkruimte, inclusief Gewab-lasten, zijn veelal niet erg hoog. Meer dan 50% heeft lasten tot 200 gulden, nog eens 35% tussen 200 en 350 gulden, 11% betaalt meer dan 350 gulden. De lasten van de huurders van werkruimte liggen gemiddeld iets hoger dan van de eigenaren. De lasten van huurders van woningbouwverenigingen zijn over het algemeen lager dan bij de andere verhuurders; huurders van woningbouwverenigingen werken vooral binnen de woning en zijn het minst tevreden over de werkruimte.

Ruim 15% van de kunstenaars heeft op dit moment niet de beschikking over een (min of meer aparte) werk-/atelierruimte. Eenderde hiervan werkt (op dit moment) niet of nauwelijks als beeldend kunstenaar, eenderde werkt in het woonvertrek en eenvijfde deel werkt in de ruimte van anderen, 14 van de 22 kunstenaars zonder atelierruimte willen wel graag zo'n ruimte.

Van de kunstenaars die hun atelierruimte verbeterd willen hebben of willen verhuizen en de kunstenaars die geen atelier hebben maar er wel een willen, wil 35% werkruimte zonder anderen, 22% samen met anderen in een gebouw of grote ruimte, 33% heeft geen voorkeur. De huren mogen over het algemeen niet hoger zijn dan 200 tot 250 gulden.

Over het algemeen is de situatie m.b.t. werkruimte niet slecht te noemen, de meeste kunstenaars hebben werkruimte, de lasten zijn over het algemeen niet echt hoog, het merendeel van de kunstenaars is matig tot zeer tevreden en veel onvrede zou weggenomen kunnen worden door aanpassing/verbetering van de huidige werkruimte en/of het aanbrengen van speciale voorzieningen. De combinatie wonen en werken is over het algemeen het goedkoopst, hoewel dit bijvoorbeeld bij de huurders van woningbouwverenigingen tot meer ontevredenheid leidt. De meeste kunstenaars willen graag een aparte werkruimte, het liefst alleen maar in mindere mate ook wel met anderen in een gebouw. Dit laatste biedt het voordeel van het gezamenlijk gebruik van (dure) speciale voorzieningen, bv. ovens voor pottenbakken. Het SLAK speelt een belangrijke rol bij de verhuur van ateliers, of door directe verhuur van (gemeentelijke) panden of door voordracht van kunstenaars bij woningbouwverenigingen. De huurders van het SLAK zijn duidelijk beter tevreden dan diegenen die bij anderen huren.

Hoofdstuk 5. Inkomenssituatie.

Naast de werksituatie is natuurlijk ook het inkomen van de kunstenaar van belang. De hoogte van het inkomen bepaalt in belangrijke mate de mogelijkheden om en de omstandigheden waaronder een kunstenaar kan werken. Wat betreft het inkomen van de kunstenaars hebben zich de laatste jaren nogal wat veranderingen voorgedaan.

5.1. Inkomstenbronnen.

1. Hoofdinkomen.

Tabel 15. Hoofdinkomstenbron in 1986 en 1987.

bron hoofdinkomen	1986 absoluut	%	1987 absoluut	%
onbekend	3	2%	3	2%
verkoop/opdrachten	9	6	17	12
b.k.r.	42	30	1	1
a.b.w. (bijstand)	12	9	20	14
r.w.w./w.w.v. (uitkering)	40	28	55	39
nevenberoep/loondienst	18	13	22	16
partner	6	4	12	9
a.o.w./pensioen/w.a.o.	10	7	12	9
startsubsidie W.V.C.	2	1	-	-
	142		142	

De afbouw en de uiteindelijke afschaffing van de B.K.R. is niet zonder gevolgen gebleven.

In 1986 waren 42 van de 142 respondenten wat betreft hun hoofdinkomen afhankelijk van de (afgeslankte) B.K.R., in 1987 nog 1.

Er heeft t.o.v. 1986 een toename plaatsgevonden van het aantal kunstenaars met een of andere vorm van uitkering, meer kunstenaars zijn afhankelijk van de verkoop van eigen werk en opdrachten en meer mensen zijn in loondienst gaan werken of wat betreft het hoofdinkomen teruggevallen op hun partner. Was in 1986 nog "slechts" 44% van de kunstenaars afhankelijk van een bijstands-, werkeloosheids- of oudedagsuitkering, in 1987 is dit opgelopen tot maar liefst 62%.

Terwijl in 1986 nog slechts 19% van de kunstenaars in staat was om d.m.w. verkoop en opdrachten of een betaalde baan in hun eigen onderhoud te voorzien is dit aandeel in 1987 opgelopen tot 28%. Het in loondienst gaan werken wordt door enkelen als noodgedwongen beschouwd.

Om de positie van recent afgestudeerden nader te belichten is gekeken naar de inkomstenbronnen naar **afstudeerperiode**.

Tabel 16. Hoofdinkomstenbron naar afstudeerperiode, 1986, 1987.

1986	afstudeerperiode				Totaal
	bron hoofdkomen	tot '75	'75-'80	'80-'83	
onbekend	4%	-	-	-	2%
verkoop/opdrachten	7	6	7	-	6
b.k.r.	30	50	24	-	30
a.b.w.	13	3	3	12	9
r.w.w./w.w.v.	20	15	45	47	28
nevenberoep/loondienst	9	21	17	12	13
partner	4	6	3	6	4
a.o.w./pension/w.a.o.	13	-	-	12	7
startsubsidie	-	-	-	12	1
	100% (n=46)	(34)	(29)	(17)	(142)

1987	afstudeerperiode				Totaal
	bron hoofdkomen	tot '75	'75-'80	'80-'83	
onbekend	4%	-	-	-	2%
verkoop/opdrachten	11	9	17	-	12
b.k.r.	2	-	-	-	1
a.b.w.	22	12	3	6	14
r.w.w./w.w.v.	24	38	55	65	39
nevenberoep/loondienst	11	24	17	18	16
partner	9	15	7	6	9
a.o.w./pension/w.a.o.	17	3	-	6	9
startsubsidie	-	-	-	-	-
	100%				

Recent afgestudeerden waren zowel in 1986 als in 1987 wat betreft hun hoofdinkomsten vooral afhankelijk van de sociale uitkeringen, met name r.w.w. uitkeringen. Zij slagen er minder dan anderen in om d.m.v. verkoop, opdrachten of een betaalde baan een groot deel van hun inkomen te verwerven.

2. Neveninkomsten.

Er is naast het hoofdkomen ook gevraagd of men momenteel nog neveninkomsten heeft. De indruk bestaat dat een aantal kunstenaars gezegd heeft geen neveninkomsten te hebben terwijl dat wel het geval is. Zij hebben dit nagelaten op te geven of uit angst voor de Sociale Dienst, of omdat de inkomsten de gemaakte kosten niet overtreffen, of omdat men zoals in een aantal gevallen is gebleken nog geen zekerheid heeft over aangevraagde subsidies c.q. vergoedingen of de neveninkomsten beschouwen als een onkostenvergoeding.

Tabel 17. Huidige neveninkomsten.

bron neveninkomen	absoluut	%
geen	83	59%
verkoop/opdrachten	31	22
docentschap	4	3
w.v.c. subsidie	5	4
aanvullende uitkering	1	1
nevenberoep/loondienst	5	4
partner	5	4
w.v.c. subs. + verkoop	3	2
nevenberoep + verkoop	2	1
overige	3	2
	142	

Duidelijk is in ieder geval dat minstens 40% van de kunstenaars momenteel neveninkomsten heeft, met name d.m.v. verkoop, opdrachten, docentschappen, betaalde banen of partner.

Bij ruim 40% van de kunstenaars zijn ook anderen (mede) **afhankelijk** van zijn of haar inkomsten; 15% 1 persoon, 26% 2 of meer personen. Bij ruim 30% van de kunstenaars is sprake van afhankelijke volwassenen, bij bijna 30% van afhankelijke kinderen.

5.2. Hoogte van het inkomen.

1. Bruto jaarinkomen huishouden 1986.

Aan alle kunstenaars is gevraagd aan te geven hoe hoog het totale bruto jaarinkomen van het huishouden in 1986 is geweest, zowel hoofd- als ook neveninkomsten.

Gebleken is dat hoe minder inkomsten men heeft (of heeft gehad), hoe beter men van de hoogte van de inkomsten op de hoogte is. Voor kunstenaars die t.b.v. o.a. de belastingaangifte een boekhouder hebben, weten veelal geen of geen nauwkeurig antwoord op de inkomensvragen te geven of omdat het inkomen nog niet bekend is of men niet weet welk bedrag waar op betrekking heeft. Een aantal kunstenaars had bijvoorbeeld in 1986 een negatief inkomen, een aantal wilde geen gegevens verstrekken.

Tabel 18. Bruto jaarinkomen huishoudens 1986.

inkomen	aantal huishoudens	
	absoluut	%
onbekend	18	13%
minder dan 15.000 gulden	25	18
15.000 tot 17.000 "	15	11
17.000 tot 19.500 "	16	11
19.500 tot 22.000 "	6	4
22.000 tot 27.500 "	9	6
27.500 tot 32.500 "	18	13
32.500 tot 37.500 "	11	8
37.500 tot 49.500 "	14	10
49.500 gulden of meer	10	7
	142	100%

Zoals eerder is gebleken is er sinds vorig jaar nogal het een en ander veranderd m.b.t. de inkomens van kunstenaars. Uit bovenstaande tabel blijkt dat slechts een gering deel van de kunstenaars boven het gemiddelde B.K.R. (bruto)jaarinkomen van + 37.500 gulden uitkomt. Het merendeel van de kunstenaars zit daar in 1986 zelfs ver onder. Over het algemeen waren de inkomens in 1986 erg laag.

11 kunstenaars zeggen geen aandeel in het brutojaarinkomen van het huishouden in 1986 te hebben gehad, voor 66% is het aandeel 100%, voor 9% is het aandeel 50% of meer.

2. Netto maandinkomen 1987.

Tabel 19. Huidige netto maandinkomen huishouden (gemiddeld).

netto inkomen	aantal huishoudens	
	absoluut	%
onbekend	12	9%
minder dan 1.150 gulden	59	42
1.150 tot 1.300 "	6	4
1.300 tot 1.500 "	27	19
1.500 tot 1.700 "	14	10
1.700 tot 2.100 "	8	6
2.100 tot 2.500 "	2	1
2.500 tot 2.900 "	4	3
2.900 tot 3.800 "	6	4
3.800 gulden of meer	4	3
	142	100%

Hoewel in een deel van de gevallen de (onregelmatige, veelal beperkte) neveninkomsten vermoedelijk niet zijn meegeteld, geeft tabel 19 wel duidelijk aan hoe schrijnend op dit moment de inkomenssituatie van de (huishoudens van) kunstenaars is. Zeker gezien het feit dat bij 40% van de kunstenaars ook anderen van dit inkomen moeten leven.

In sommige gevallen heeft men de "beroepskosten" al van het netto inkomen afgetrokken, maar in de meeste gevallen zal van dat netto inkomen ook nog eens de huur van het atelier, de huishuur en de overige beroepskosten moeten worden betaald.

Tabel 20. Netto maandinkomen huishouden naar afstudeerperiode

netto maandinkomen	afstudeerperiode			
	voor 1980	'80-'83	'84-'87	Totaal
minder dan 1150 gulden	33%	62%	60%	42%
1150 tot 1500 "	23	24	12	23
1500 tot 2100 "	16	14	24	16
2100 tot 2500 "	1	-	-	1
2500 tot 2900 "	4	-	6	3
2900 gulden of meer	11	-	-	-
onbekend	13	-	-	9
	100% (n=80)	(29)	(17)	(142)

Recent afgestudeerden zijn veelal afhankelijk van een uitkering. De hoogte (laagte) van het netto maandinkomen van het huishouden benadrukt de slechte inkomenspositie van kunstenaars, met name die van recent afgestudeerden. Het beeld wordt vermoedelijk enigszins vertekend doordat relatief meer recent afgestudeerden, door hun leeftijd, onderdeel van een kleiner huishouden zullen uitmaken dan minder recent afgestudeerden, wat invloed heeft op met name de hoogte van de uitkeringen.

Het merendeel van de kunstenaars met een relatief hoog netto maandinkomen verkrijgt dat **inkomen uit** verkoop, opdrachten, nevenberoep, loondienst, A.O.W., pensioen of W.A.O.

Van de mensen die in 1987 hun hoofdinkomsten uit verkoop en/of opdrachten verkrijgt heeft een aantal kunstenaars een laag en een aantal kunstenaars een hoog inkomen. De inkomsten verkregen uit een nevenberoep of loondienst zijn veelal niet zo hoog.

Bij de lagere inkomens zijn de **jongeren** goed vertegenwoordigd, hoewel er ook oudere kunstenaars zijn met een laag inkomen. De hogere inkomens zijn in alle leeftijdskategorieën te vinden

Hoe hoger het netto inkomen van het huishouden hoe groter het aandeel **eigenaren van woonruimte**. Er zijn echter ook kunstenaars (huishoudens) met een laag inkomen die een woning in eigendom hebben. Kopers van huizen zijn vooral te vinden onder kunstenaars die hun hoofdinkomen uit de verkoop van eigen werk, opdrachten, nevenberoep, loondienst of pensioen verkrijgen. Onder de "uitkeringsgerechtigden" zijn relatief weinig huiseigenaren.

Van de kunstenaars die in 1986 in de B.K.R. zaten had bijna 25% een eigen woning, een deel van deze kunstenaars is in de bijstand (A.B.W./R.W.W.) terechtgekomen. Het aandeel eigenaren van woningen onder de kunstenaars met een uitkering is relatief nog klein maar sinds 1986 wel toegenomen. Een zeer groot deel van de eigenaren van woonruimte werkt binnen de woning.

De **huurders van atelierruimte** huren vooral ruimte van het SLAK, de woningbouwverenigingen en partikuliere personen. De kunstenaars met relatief lage inkomens zijn bij alle verhuurders te vinden, maar vooral bij de woningbouwverenigingen, het SLAK en partikuliere personen.

3. Inkomensontwikkeling.

14 kunstenaars (10%) hebben hun inkomen t.o.v. 1986 zien toenemen, voor 59 kunstenaars (42%) is het inkomen verslechterd, voor 60 kunstenaars (42%) is het inkomen vergelijkbaar met 1986.

Oorzaken inkomensverbetering (14).

onbekend	1x
opheffing b.k.r.	1x
toename verkoop/opdrachten	4x
nevenberoep/loondienst	3x
subsidie/beroepskostenverg.	3x
overig	2x

Oorzaken inkomensachteruitgang (59).

onbekend	3x
opheffing b.k.r.	32x
opheffing b.k.r. en afwijzing beroepskostenvergoeding	2x
" " en daling verkoop/opdrachten	3x
" " en afname nevenberoep/loondienst	1x
afname verkoop/opdrachten	5x
afname nevenberoep/loondienst	3x
afname/afwijzing subsidie/beroepskostenvergoeding/voorz.fonds	4x
overig	6x

Dat de afschaffing van de B.K.R. vergaande gevolgen voor de beeldende kunstenaars heeft (gehad), moge uit het bovenstaande duidelijk zijn. Tussen de huurders en kopers van woonruimte zijn geen noemenswaardige verschillen in inkomensontwikkeling te konstateren.

Toekomstverwachting.

Het merendeel van de kunstenaars heeft niet echt een duidelijke verwachting m.b.t. de ontwikkeling van hun financiële situatie.

gunstig	15x	(11%)
ongunstig	25	(18%)
hetzelfde	46	(32%)
weet niet	51	(36%)
onbekend	5	(4%)

Van de 14 kunstenaars die hun inkomen t.o.v. 1986 hebben zien **toenemen** ziet de helft de toekomst rooskleurig.

gunstig	7x
ongunstig	1x
hetzelfde	3x
weet niet	3x

Van de 59 kunstenaars die hun inkomen het laatste jaar hebben zien **dalen** ziet een kwart de toekomst als ongunstig.

gunstig	2x
ongunstig	15x
hetzelfde	13x
weet niet	29x

Tabel 21. Afstudeerperiode en toekomstverwachting.

afstudeerperiode	toekomstverwachting					Totaal
	onbek.	gunstig	ongunstig	hetzelfde	weet niet	
voor 1980	6%	6%	20%	30%	38%	100% (n=80)
1980 t/m 1983		10	17	28	45	n=29
1984 t/m 1987		12	18	47	24	n=17
onbekend		31	6	38	25	n=16
Totaal	4%	11%	18%	32%	36%	n=142

Recent afgestudeerden zien de toekomst schijnbaar niet minder rooskleurig in dan minder recent afgestudeerden. Recent afgestudeerden hebben zoals gebleken is echter voornamelijk lage tot zeer lage inkomens. Relatief veel recent afgestudeerden verwachten dat het inkomen hetzelfde zal blijven, wat gezien hun uitgangssituatie ongunstig te noemen is.

De toekomstverwachting naar huidige **netto maandinkomen** (huishouden) is als volgt.

Tabel 22. Netto maandinkomen en toekomstverwachting.

netto maandinkomen	toekomstverwachting					Totaal
	onbek.	gunstig	ongunstig	hetzelfde	weet niet	
minder dan 1.150 gld.		7%	17%	34%	42%	100% (59)
1.150 tot 1.500 "		12	30	21	36	" (33)
1.500 tot 2.100 "		14	14	41	32	" (22)
2.100 tot 2.500 "		50		50		" (2)
2.500 tot 2.900 "			50	50		" (4)
2.900 gld. of meer	10	10		40	40	" (10)
onbekend	33	17		25	25	" (12)
Totaal	4%	11	18	32	36	" (142)

Het merendeel van de kunstenaars met een relatief hoog inkomen verwacht een gunstige inkomensontwikkeling of een vergelijkbaar inkomen zoals men nu heeft. Het merendeel van de kunstenaars met een relatief laag inkomen verwacht geen verandering of een ongunstige inkomensontwikkeling, een groot deel weet niet hoe men de toekomst moet zien.

Een groot deel van de kunstenaars vindt dat, ondanks het feit dat hun inkomen nagenoeg gelijkgebleven is, hun inkomenssituatie is verslechterd ten gevolge van prijsstijgingen.

5.3. Samenvatting en conclusies.

In 1986 waren 42 van de 142 respondenten wat betreft hun hoofdkomen afhankelijk van de (afgeslankte) B.K.R., 37% was afhankelijk van een bijstands- of werkloosheidsuitkering.

In 1987 is maar liefst 53% aangewezen op een bijstands- of werkloosheidsuitkering. Het aandeel kunstenaars met een inkomen uit verkoop/opdrachten, nevenberoep/loondienst is sinds 1986 toegenomen, evenals het aandeel kunstenaars dat wat betreft het hoofdkomen afhankelijk is van zijn/haar partner. 28% van de kunstenaars is in 1987 in staat om d.m.v. verkoop en opdrachten of een betaalde baan onafhankelijk in het eigen onderhoud te voorzien.

Recent afgestudeerden blijken nog meer dan anderen afhankelijk te zijn van bijstands- of werkloosheidsuitkeringen. Er zijn wel wat van deze kunstenaars die er in slagen d.m.v. nevenberoep/loondienst een hoofdkomen te verwerven, geen enkele lukt dat d.m.v. verkoop en/of opdrachten.

Minstens 40% van de kunstenaars heeft momenteel neveninkomsten, met name d.m.v. verkoop en/of opdrachten.

Het bruto jaarinkomen van de huishoudens van kunstenaars was in 1986 over het algemeen laag, zeker gezien het feit dat bij 40% van de kunstenaars ook anderen (mede) afhankelijk zijn van dat inkomen. Het beeld van de gemiddelde netto maandinkomens van de huishoudens van kunstenaars in 1987 is schrijnend, 42% heeft minder dan 1.150 gulden netto per maand, 23% 1.150 tot 1.500 gulden, 11% verdient meer dan 2.100 gulden netto per maand. Gezien het groot aantal kunstenaars die van een uitkering afhankelijk zijn niet verwonderlijk. Met name recent afgestudeerde kunstenaars hebben een laag inkomen.

De hogere netto maandinkomens worden grotendeels verkregen uit verkoop, opdrachten, nevenberoep, loondienst, A.O.W., pensioen of W.A.O.. De inkomsten uit verkoop of opdrachten zijn niet altijd even hoog, nevenberoep of loondienst levert veelal niet echt veel op.

Op basis van de gegevens kan beslist niet gekonkludeerd worden dat de situatie van eigenaren van woonruimte ongunstiger is dan van huurders. Hun woonlasten zijn over het algemeen wel hoger maar zij werken ook bijna allemaal binnen de eigen woning en de atelierkosten maken onderdeel uit van de woonlasten. De kunstenaars met lage netto maandinkomens zijn vooral te vinden bij het SLAK, de woningbouwverenigingen en partikuliere verhuurders.

10% van de kunstenaars heeft het inkomen sinds 1986 zien dalen, voor 42% is het inkomen verslechterd en voor 42% hetzelfde gebleven. De inkomensachteruitgang wordt grotendeels verklaard door het afschaffen van de B.K.R.

Het merendeel van de kunstenaars heeft niet echt een duidelijke verwachting t.a.v. de ontwikkeling van hun financiële situatie in de toekomst, 11% verwacht een gunstige ontwikkeling, 18% een ongunstige ontwikkeling.

Gekonkludeerd kan worden dat de inkomenssituatie van de kunstenaars over het algemeen slecht is en sinds 1986 o.a. door de afschaffing van de B.K.R. verslechterd is; veel kunstenaars met een lage bijstands- of werkloosheidsuitkering en weinig perspectief op verbetering.

ring. De sociale uitkeringen zijn niet lager dan bij anderen maar de kunstenaars moeten van dit lage inkomen ook nog hun specifieke beroepskosten betalen (hoofdstuk 6). Over een aantal jaren zullen de eventueel opgebouwde reserves (geld en materiaal) op zijn en zal de situatie voor velen (nog meer) onhoudbaar zijn. Slechts weinigen blijken in staat zelf in hun onderhoud te voorzien.

Hoofdstuk 6. Beroepskosten.

6.1. Beroepskosten, hoogte en soort.

Aan alle kunstenaars is gevraagd hoe hoog op dit moment de gemiddelde beroepskosten per maand bedragen. In tegenstelling tot bij de opgave van de inkomens, waarbij men veelal aan de lage kant zit, bestaat de indruk dat men bij de beroepskosten veelal nogal aan de hoge kant zit, met name wat betreft materiaalkosten en overige kosten. Het moet dan ook meer gezien worden als wat men nodig denkt te hebben dan als feitelijke uitgaven.

Voor een aantal mensen bleek het moeilijk te zijn de gemaakte kosten per maand aan te geven.

Tabel 23. Beroepskosten per maand (alle kunstenaars!).

bedrag per maand	soort kosten			
	huur atelier	Gewabl.	materiaal	Overige kosten
onbekend	2%	1%	4%	7%
geen	25	30	16	40
tot 50 gulden	4	14	2	4
50 tot 100 "	13	26	8	7
100 tot 150 "	12	20	14	15
150 tot 200 "	15	6	5	4
200 tot 250 "	14	1	15	5
250 tot 300 "	8	1	6	4
300 tot 350 "	4	1	10	5
350 tot 500 "	1	1	8	3
500 gulden of meer	3	-	13	4

100% (n = 142)

De kosten verbonden aan het atelier van de kunstenaar zijn veelal niet echt hoog (par. 4.6), hoogstwaarschijnlijk mede omdat veel kunstenaars binnen de woning werken en de atelierkosten onderdeel uitmaken van de "woonlasten".

Uit het bovenstaande blijkt echter dat daarbovenop nog eens kosten gemaakt (zouden) moeten worden voor materiaal en allerlei andere zaken. Alles bij elkaar geteld moet het merendeel van de kunstenaars maandelijks behoorlijk wat kosten maken om zijn of haar beroep uit te kunnen oefenen. Tabel 24 geeft een beeld van de totale beroepskosten per maand. Zoals al eerder is aangegeven dienen deze bedragen met de nodige voorzichtigheid gehanteerd te worden. De kosten in relatie tot het atelier zijn het meest hard, de overige kosten berusten veelal op schattingen en/of wensen.

Tabel 24. Totaal beroepskosten per maand.

bedrag per maand	aantal kunstenaars (n = 142)
onbekend	1%
geen	9
minder dan 100 gulden	2
100 tot 200 "	6
200 tot 300 "	12
300 tot 400 "	11
400 tot 500 "	10
500 tot 700 "	21
700 tot 1000 "	18
1000 gulden of meer	9

Een aantal kunstenaars heeft de **overige beroepskosten** nader gespecificeerd. Genoemd zijn:

reizen, reiskosten	35x
bezoek musea en tentoonstellingen	22x
autokosten, transportkosten	18x
verzekeringen	13x
presentatie, dokumentatie, publiciteit	24x
literatuur, vakbladen, tijdschriften	22x
telefoon, kantoorartikelen	23x
investeringen	5x
vakvereniging	5x
kosten tentoonstellingen, exposities	9x
boekhouding	5x

Daarnaast zijn ook nog genoemd: gereedschap, afschrijving, schulden, lijsten, kleding, inventaris, bijscholing en studiekosten.

6.2. Beroepskosten en netto maandinkomen.

Tabel 25. Netto maandinkomen en totale beroepskosten.

netto maandinkomen	totaal beroepskosten per maand in guldens							Totaal (abs.)
	tot 100	100- 300	300- 500	500- 700	700- 1000	meer dan 1000	onb.	
minder dan 1.150 gld	5%	25%	19%	20%	24%	5%	2%	100% (59)
1.150 tot 1.500 "	9	12	24	24	18	12	-	" (33)
1.500 tot 2.100 "	5	18	18	27	14	18	-	" (22)
2.100 gld. of meer	19	13	25	13	19	13	-	" (16)
onbekend	50	8	17	17	-	-	8	" (12)
Totaal	11%	18%	20%	21%	18%	9%	1%	" (142)

Opvallend is juist de kunstenaars met de laagste **inkomens** relatief vaak een hoog bedrag aan totale beroepskosten noemen, bijna 50% van de kunstenaars met een netto maandinkomen van minder dan 1.150 gulden geeft aan maandelijks meer dan 500 gulden aan beroepskosten uit te geven. Of het opgegeven inkomen is niet juist of de gemaakte beroepskosten zijn te hoog, hoogstwaarschijnlijk veelal het laatste in combinatie met de al eerder gesuggereerde verzwijging van neveninkomsten. Kunstenaars met een gering inkomen fantaseren misschien ook meer van wat men allemaal zou willen doen dan kunstenaars die door hun inkomen datgene (kunnen) doen wat ze willen.

Het gaat echter niet alleen om de exakte cijfers. Duidelijk is in ieder geval dat de inkomenssituatie van het merendeel van de kunstenaars net als die van vele anderen ronduit slecht te noemen is. Voor de kunstenaars komt daar echter nog bij dat hij of zij van dat geringe inkomen nog een deel moet besteden aan atelierhuur, materiaalkosten en overige beroepskosten. Ook al zouden de beroepskosten slechts de helft of eenderde zijn van de werkelijke kosten dan zal het nog moeilijk zijn dit van een veelal minimale uitkering te moeten doen; een redelijk ruimte om te werken en wat materiaal heeft nagevoeg elke kunstenaar nodig. Dat veel beeldend kunstenaars toch nog kunnen "werken" komt o.a. doordat velen van hen hun eisen en uitgaven op andere terreinen bv. wonen tot een minimum hebben beperkt.

6.3. Samenvatting en konklusies.

Een kunstenaar heeft naast kosten die te maken hebben met zijn of haar werkruimte ook nog andere kosten die te maken hebben met het kunstenaarschap. De lasten van de werkruimte blijven veelal beperkt tot enkele honderden guldens. Zo ook de kosten i.v.m. materiaal en andere kosten. Bij elkaar opgeteld gaat het maandelijks om aanzienlijke bedragen.

De opgegeven bedragen, met name de materiaalkosten en de overige beroepskosten, zijn, gezien de opgegeven netto inkomens, aan de hoge kant. Er zijn zelfs kunstenaars die meer beroepskosten opgeven dan er aan netto inkomen binnenkomt. Opvallend is dat met name de kunstenaars met de laagste inkomens relatief hoge maandelijkse beroepskosten opgeven. De inkomensgegevens zijn hoogstwaarschijnlijk nauwkeuriger dan de gegevens over beroepskosten.

De inkomens van kunstenaars zijn in de meeste gevallen laag. Van dit inkomen moet men de beroepskosten betalen, voor veel kunstenaars een (bijna) onmogelijke zaak, zeker na de afschaffing van de B.K.R.. Maatregelen om kunstenaars meer of beter dan nu hun beroep te kunnen laten uitoefenen zouden zowel maatregelen kunnen zijn die een positief effect hebben op het inkomen als maatregelen die een positief effect hebben op de beroepskosten van de kunstenaars.

Hoofdstuk 7. Meningen van kunstenaars.

7.1. Ateliervoorziening.

Het merendeel van de kunstenaars vindt dat er in Arnhem onvoldoende betaalbare atelierruimte voor beeldende kunstenaars is.

onvoldoende ateliers	84x	(59%)
voldoende "	3x	
weet niet	50x	(35%)
onbekend	5x	

88 van de 142 kunstenaars hebben hun mening gegeven over hoe zij denken dat de gemeente Arnhem in de atelierbehoefte zou kunnen voorzien. Hieronder een overzicht van wat en hoe vaak men bepaalde meningen heeft vermeld.

1. het verhuren, gedogen, beschikbaar stellen van leegstaande panden, scholen etc.	45x
2. zie 1 via SLAK	8x
3. minder slopen, minder strenge normen Bouwtoezicht	15x
4. beschikbaar stellen betaalbare, goedkope ateliers, atelier-subsidie	40x
5. bouwen atelierwoningen	14x
6. stimuleren, subsidiëren SLAK	8x
7. subsidiëring beroepskosten, noodfonds, hogere uitkeringen, financiële ondersteuning, opdrachten, prijsopgaven	10x
8. verzamelgebouwen, expositieruimte	3x
9. vorderen leegstaande panden	11x

Het beschikbaarstellen van panden tegen betaalbare prijzen heeft duidelijk de sterkste voorkeur. Aangezien veel "atelierbezitters" tevreden zijn met hun huidige werkruimte zouden tabel 14 A en B en C als richtlijn kunnen gelden voor wat men betaalbaar vindt.

7.2. Overige meningen, opmerkingen.

Naast de in 7.1. weergegeven meningen zijn er zowel tijdens de interviews als op de formulieren nog een aantal vermeld die de moeite waard zijn om "mee te nemen".

vervoer.

Veel kunstenaars hebben geen auto tot hun beschikking en geen geld om transportkosten bv. t.b.v. een expositie te betalen. Soms komt het dan niet tot exposeren.

expositieruimte.

Er is grote behoefte aan (gratis, goedkope) expositieruimte (ook in Zuid). Kijken doet kopen, zo is ook hier de stelregel.

oudere kunstenaars.

Een aantal oudere kunstenaars heeft het gevoel dat alles op de jongeren wordt afgestemd, subsidies, opdrachten etc.

atelierruimte.

Wonen in ateliers zou volgens enkelen mogelijk moeten worden, nu gebeurt dat soms illegaal.

De panden met atelierruimte zouden niet onder het grondbedrijf maar onder de afdeling Cultuur moeten vallen, i.v.m. de hoogte van de huren.

verzekering.

Een aantal kunstenaars heeft behoefte aan relatief goedkope (kollektieve) verzekeringsmogelijkheden voor atelier, materiaal en werk.

sociale dienst.

De Sociale dienst zou t.a.v. kunstenaars de normen m.b.t. onregelmatige bijverdiensten soepel moeten hanteren. Kunstenaars weten zich vaak gedwongen de zaken anders voor te doen dan ze in werkelijkheid zijn.

normen Bouwtoezicht.

Met name eigenaren van woon- en werkruimte zouden (op eigen kosten) hun eigen voorzieningen naar tevredenheid kunnen realiseren indien de normen wat soepel gehanteerd zouden worden.

speciale voorzieningen.

Hoewel veel kunstenaars graag alleen werken zou het subsidiëren en realiseren van dure voorzieningen, zoals bv. ovens, in gebouwen met meerdere ateliers, kunnen voorkomen dat er allerlei gevaarlijke situaties ontstaan door het gebruik van ondeugdelijke apparatuur. Er kan ook betere apparatuur voor minder geld per kunstenaar worden gekocht.

onderzoek.

Veel kunstenaars hebben tot nu nog gebruik kunnen maken van opgebouwde reserves (geld en materiaal) die niet onuitputtelijk zijn. Een onderzoek in 1988 zal volgens enkele kunstenaars een nog schrijnender beeld te zien geven.

7.3. Samenvatting en konklusies.

Bijna 60% van de kunstenaars vindt dat er in Arnhem onvoldoende betaalbare atelierruimte voor beeldende kunstenaars is. De gemeente moet, volgens velen, leegstaande panden verhuren, gedogen, beschikbaar stellen, vorderen etc., tegen lage huren, eventueel met subsidie. Een aantal (10%) noemt het bouwen van atelierwoningen. De rol van de gemeente is die van beschikbaarsteller, subsidiegever en verhuurder, ca. 10% noemt daarbij nadrukkelijk het SLAK als verhuurder. Misschien dat anderen al zo vanzelfsprekend het SLAK als verhuurder zien dat dat niet meer apart vermeld is. Het SLAK speelt namelijk op dit moment bij minstens 40% van de in Arnhem verhuurde ateliers een rol.

Naast het subsidiëren van atelierruimte zou de gemeente volgens de kunstenaars ondersteuning kunnen bieden door o.a. beroepskosten te subsidiëren, een noodfonds in te stellen, opdrachten te verstrekken, prijzen uit te reiken en expositieruimte beschikbaar te stellen.

De meeste voorgestelde maatregelen kosten geld, soms meer, soms minder. De maatregelen die weinig geld kosten zijn hoogstwaarschijnlijk makkelijker te realiseren dan de maatregelen die relatief veel geld kosten. Ze hebben echter allemaal te maken met de werkomstandigheden van kunstenaars. Dat de gemeente daar een taak in heeft staat voor iedereen als een paal boven water. Alle genoemde en misschien ook niet genoemde maatregelen zouden in ieder geval eens op haalbaarheid, kosten en effect moeten worden bekeken.

Hoofdstuk 8. SLAK-onderzoek.

In het voorjaar van 1987 heeft de Stichting Atelierbeheer SLAK in samenwerking met de wetenschapswinkel Nijmegen een onderzoek gehouden naar de financiële positie van SLAK-gebruikers. ("De (on-)mogelijkheid om te werken") Aanleiding tot het onderzoek was het wegvallen van de B.K.R. (juli '87) en de toename van de huurschulden van kunstenaars. Het onderzoek is gehouden onder 34 SLAK-gebruikers (a-selekte steekproef). Een belangrijke beperking van dit onderzoek is dat het alleen betrekking had op de SLAK-gebruikers en hun financiële positie. Echter niet alleen financiën zijn van belang in een woon- en werksituatie en er zijn in Arnhem ook veel kunstenaars die niet middels SLAK in hun atelierbehoefte voorzien.

8.1. SLAK.

De Stichting SLAK is een partikuliere stichting met een bestuur bestaande uit kunstenaars. Er is een vereniging van gebruikers en een toewijzingskommissie, die bestaat uit bestuursleden en gebruikers. SLAK heeft een jaarlijkse begroting van ca. 500.000 gulden, begin '87 werden er 102 ateliers verhuurd en voor 26 atelierwoningen van woningbouwverenigingen mag het SLAK kandidaten noemen. Er is (was) een wachtlijst van + 50 kandidaten. De scholen, woningen, gebouwen en andere ruimtes worden zowel van de gemeente Arnhem, Renkum en Rheden als van partikulieren gehuurd, 1 pand is in eigendom.

8.2. Financiële positie.

Een groot probleem was om een enigszins betrouwbaar beeld te krijgen van de inkomens van de kunstenaars; veel bronnen, netto-, bruto-inkomen, hoofd- en neveninkomsten. De onderzoekers konkluderen dat het met de inkomenspositie van veel huurders van het SLAK ronduit slecht gesteld is; veel kunstenaars zijn of worden (door de afschaffing van de B.K.R.) afhankelijk van een uitkering en de meesten hebben hoge beroepskosten. Materiaalkosten worden veelal gedekt door de neveninkomsten, de andere beroepskosten zoals bv. atelierhuur niet. Een toenemend aantal kunstenaars heeft steeds groter wordende schulden.

35% denkt het atelier te moeten opgeven, verder op te splitsen of wonen en werken te combineren, omdat men het atelier niet meer kan betalen, 15% denkt het atelier uit te moeten omdat het atelier terug moet naar de Gemeente of gesloopt wordt.

8.3 Taken van de overheid.

70% van de kunstenaars vindt dat de overheden moeten bijdragen in de vorm van subsidies.

- een onkostenregeling m.b.t. beroepskosten (materiaal en atelierhuur)
- inkomensafhankelijke (atelier) huursubsidie
- subsidie rechtstreeks naar SLAK om de huren te verlagen en onderhoud te plegen
- algemene subsidies.

De overheid moet zorgen voor:

- betaalbare woon- en werkruimte
- een vrijlatingsregeling bij de sociale dienst
- een soepele houding
- ondersteuning SLAK
- gebruik maken van leegstand
- goede kontrakten.

Tevens is opgemerkt:

- de gemeente moet meer aankopen
- ontwikkelen nieuwe verkoopcircuits.

De onderzoekers eindigen in een lofzang over de rol en het functioneren van het SLAK. Zij vragen daarom de positie van het SLAK te handhaven en extra te ondersteunen.

De overheid moet zorgen voor betaalbare atelierruimte door:

1. rechtstreekse subsidie voor SLAK om de huren te verlagen en (achterstallig) onderhoud te verrichten.
2. een individuele inkomens-afhankelijke (atelier) huursubsidie.
3. een onkostenvergoeding in de trant van de oude B.K.R.-regeling.

8.4. Samenvatting en konklusies.

Het in het voorjaar van 1987 is samenwerking met de wetenschapswinkel Nijmegen gehouden onderzoek naar de financiële positie van SLAK-huurders toont aan dat de financiële positie van de SLAK-huurders over het algemeen slecht is, de beroepskosten hoog zijn en steeds meer kunstenaars afhankelijk zijn van een uitkering en schulden hebben. Het beeld verschilt niet wezenlijk van dat uit de voorgaande hoofdstukken.

De overheid moet het SLAK extra ondersteunen en de problemen voor kunstenaars verlichten/oplossen door: rechtstreekse subsidie aan het SLAK voor huurverlaging en onderhoud, een inkomens-afhankelijke (atelier) huursubsidie en een beroeps(on)kostenvergoeding voor kunstenaars.

Helaas heeft het onderzoek zich beperkt tot alleen SLAK-gebruikers, een belangrijke tekortkoming wanneer men inzicht wil hebben in de woon-, werk- en inkomenssituatie van alle Arnhemse kunstenaars.

Hoofdstuk 9. Samenvatting, konklusies en aanbevelingen.

Aan het eind van elk hoofdstuk zijn, op de gekleurde bladzijden, uitgebreide samenvattingen te vinden van de afzonderlijke hoofdstukken. De belangrijkste resultaten zullen in dit hoofdstuk aan de hand van de vooraf gestelde vragen nog eens kort worden samengevat. Op basis van deze resultaten worden konklusies getrokken en aanbevelingen gedaan.

9.1. Samenvatting.

1. Naar aanleiding van de afschaffing van de Beeldende Kunstenaarsregeling en de herverdeling van de vrijkomende gelden was het wenselijk en noodzakelijk meer inzicht te krijgen in de woon-, werk- en inkomenssituatie van Arnhemse beeldende kunstenaars en hun wensen en behoeften.
Half oktober ('87) zijn 268 bij de gemeente bekende beeldende kunstenaars benaderd voor een schriftelijke enquête of een interview; 241 beeldende kunstenaars bleken bereikbaar.
2. 142 Arnhemse beeldende kunstenaars hebben aan het onderzoek meegedaan (60%), 90% hiervan woont in Arnhem-Noord. Bijna 80% heeft aan een kunstakademie gestudeerd. Tweederde van deze kunstenaars is aan een of andere opleiding in Arnhem afgestudeerd, 62% geeft als hoofdberoep kunstenaar op.
3. 73% van de respondenten heeft de woning/woonruimte gehuurd, 24% is eigenaar van de woning. Ruim 50% van de kunstenaars behoort tot een twee- of meerpersoonshuishouden. De woonlasten (inkl. gas, water, licht) van de kopers liggen over het algemeen op een hoger nivo dan van de huurders. Het merendeel van de huurders betaalt (totaal) tussen 300 en 500 gulden, 28% betaalt meer dan 500 gulden.
Van de kopers betaalt 65% meer dan 500 gulden, 30% zelfs meer dan 1.000 gulden (+ 10 kunstenaars). Bijna 85% van de eigenaren werkt binnen de woning, de "atelierkosten" maken onderdeel uit van de totale woonlasten.
4. 86% van de kunstenaars geeft aan over een min of meer aparte werk-/atelierruimte te beschikken, 14% niet. De meeste ateliers zijn te vinden in de oude wijken in het noordelijk stadsdeel, binnen of op relatief korte afstand van de woning. 60% van de huurders en 84% van de eigenaar-bewoners werkt binnen de woning. 75% van de kunstenaars werkt alleen, 7% met anderen in een ruimte en 16% met anderen in één gebouw.
74% van de ateliers is gehuurd, 20% in eigendom en bij 3% is sprake van gedogen. 40% van de gehuurde ruimtes wordt van het SLAK gehuurd, 19% van woningbouwverenigingen en 16% van particuliere personen.
15% van de "atelierbezitters is ontevreden of zeer ontevreden over de werkruimte, 28% is matig tevreden en 54% tevreden tot zeer tevreden.
50% van de kunstenaars kiest m.b.t. de werkruimte voor het handhaven van de huidige situatie, 23% voor het verbeteren c.q. aanpassen van de huidige ruimte en 25% wil het liefst verhuizen, met veelal voorkeur voor een lage huur en een combinatie van wonen en werken.

De lasten/kosten verbonden aan het huren of in eigendom hebben van een werkruimte zijn, inclusief Gewab-lasten, veelal niet erg hoog. Meer dan 50% heeft lasten tot 200 gulden, nog eens 35% tussen 200 en 350 gulden en 11% betaalt meer dan 350 gulden. De lasten van huurders liggen gemiddeld iets hoger dan van eigenaren van werkruimte.

Tweederde van de kunstenaars zonder atelierruimte wil wel graag zo'n ruimte. Van de kunstenaars die hun atelierruimte verbeterd willen hebben of willen verhuizen en de kunstenaars die geen atelier hebben maar er wel een willen, wil 35% werkruimte zonder anderen, 22% samen met anderen in een gebouw of grote ruimte, 33% heeft geen voorkeur. De huren mogen over het algemeen niet hoger zijn dan 200 tot 250 gulden.

5. 30% van de kunstenaars was in 1986 wat betreft het hoofdinkomen afhankelijk van de (toen al afgeslankte) B.K.R., 37% was afhankelijk van een bijstands- of werkloosheidsuitkering.

In 1987, na de afschaffing van de B.K.R. is maar liefst 53% aangewezen op een bijstands- of werkloosheidsuitkering.

Het aandeel kunstenaars met een inkomen uit verkoop/opdrachten en/of nevenberoep/loondienst is sinds 1986 gestegen van 19 naar 28% (6 en 12% opdrachten). Minstens 40% van de kunstenaars heeft momenteel neveninkomsten.

42% van de huishoudens van kunstenaars heeft in 1987 een gemiddeld netto maandinkomen van minder dan 1.150 gulden, 23% van 1.150 tot 1.500 gulden en 11% verdient meer dan 2.100 gulden netto per maand. Niet verwonderlijk gezien het groot aantal uitkeringen. Met name recent afgestudeerde kunstenaars hebben een laag inkomen.

Hoewel de totale woonlasten van eigenaren van woonruimte over het algemeen hoger zijn dan van de huurders kan niet zonder meer gekonkludeerd worden dat de situatie van de ene groep duidelijk slechter is dan van de andere groep; kopers werken veelal binnen de eigen woning en hebben in veel gevallen een hoger inkomen.

Van 10% van de kunstenaars is het inkomen sinds 1986 gedaald, van 42% verslechterd en voor 42% hetzelfde gebleven. De inkomensverslechtering kan grotendeels verklaard worden door de afschaffing van B.K.R.

6. Een groot deel van de kunstenaars heeft een relatief laag netto maandinkomen, zoals zoveel Nederlanders. Van dat relatief lage inkomen moet een kunstenaar beroepskosten zoals atelierhuur, materiaal en overige kosten betalen. De lasten van de werkruimte blijven veelal beperkt tot enkele honderden gulden. Bij 66% van de kunstenaars maakt de werkruimte onderdeel uit van de woonruimte en de werklasten van de woonlasten. De overige kosten en/of materiaalkosten zijn veelal ook niet zo hoog of worden gedekt door (niet opgegeven) neveninkomsten. Bij elkaar opgeteld gaat het maandelijks om niet geringe bedragen, te betalen van een laag veelal minimaal inkomen.
7. 60% van de kunstenaars vindt dat er in Arnhem onvoldoende betaalbare atelierruimte voor beeldende kunstenaars is. De gemeente heeft volgens veel kunstenaars een belangrijke taak in deze. Zij dient leegstaande panden beschikbaar te stellen, te vorderen en te verhuren tegen lage huren, eventueel met subsidie, direct of indirect via SLAK. Het bouwen van atelierwoningen behoort ook tot de mogelijkheden.

8. Een door de Wetenschapswinkel Nijmegen in samenwerking met het SLAK gehouden onderzoek naar de financiële positie van SLAK-gebruikers, geeft aan dat de financiële positie van kunstenaars over het algemeen slecht is, de beroepskosten hoog zijn en zij steeds meer afhankelijk zijn van een uitkering en schulden hebben. Er wordt dan ook gepleit voor extra ondersteuning van het SLAK t.b.v. huurverlaging en onderhoud, een inkomensafhankelijke (atelier) huursubsidie en een beroeps(on)kostenvergoeding voor kunstenaars.

9.2. Konklusies en aanbevelingen.

1. De onderzoeksresultaten geven een goed inzicht in de woon-, werk- en inkomenssituatie van de in Arnhem gevestigde beeldende kunstenaars, direkt na het afschaffen van de B.K.R.. De indruk bestaat dat niet alle kunstenaars even nauwkeurig zijn geweest bij het opgeven van het inkomen (van het huishouden), in een aantal gevallen zijn neveninkomsten, die vermoedelijk de gemaakte materiaal-kosten dekken, niet opgegeven.
Met betrekking tot de beroepskosten dient opgemerkt te worden dat de opgave van maandelijkse beroepskosten, met name materiaal- en overige kosten veelal aan de hoge kant is.
Tevens heeft een deel van de kunstenaars aangegeven wat betreft materiaal en inkomsten in te teren op (kleine) opgebouwde reserves.
- * Dit onderzoek zou in de loop van 1988 (of 1989) herhaald moeten worden om de gevolgen van de afschaffing van de B.K.R. op wat langere termijn te kunnen meten. Tevens zou het effect van eventueel op basis van dit onderzoek te nemen maatregelen gevolgd kunnen worden. Nagestreefd dient dan ook te worden meer nauwkeurige gegevens over inkomen en beroepskosten te verkrijgen.
2. Het merendeel van de Arnhemse kunstenaars woont en werkt in de oude stadswijken van Arnhem-Noord, slechts weinigen wonen en werken in Arnhem-Zuid. Veel kunstenaars werken binnen of in de direkte omgeving van de woning. In Noord is ongetwijfeld het aanbod ook het grootst.
- * Bij het zoeken naar of kreëren van atelierruimte voor beeldende kunstenaars zullen niet alleen de mogelijkheden in Arnhem-Noord maar ook zeker in Arnhem-Zuid goed bekeken moeten worden.
3. 66% van de kunstenaars werkt binnen de woning, van de huurders 60%, van de eigenaren van woonruimte 84%. De woonlasten van de kopers liggen over het algemeen op een hoger nivo dan van de huurders. De gegevens van de eigenaren zijn waarschijnlijk minder nauwkeurig dan die van de huurders.
- * Kunstenaars met hoge woonlasten zouden in het kader van gelijke behandeling hetzelfde behandeld moeten worden als huurders en eigenaren van woonruimte die geen kunstenaar zijn; huurders hebben in ieder geval recht op huursubsidie. (Financiële) ondersteuning van kunstenaars met hoge lasten dient alleen betrekking te hebben op het werkgedeelte van de woning/het atelier.
4. Er is een tekort aan atelierruimte, 14% van de kunstenaars heeft geen atelier, tweederde deel hiervan wil er wel een hebben. Van de kunstenaars met een atelier wil 25% het liefst verhuizen, hoewel slechts 15% (zeer) ontevreden is en 28% matig tevreden. De vraag is waar naar toe verhuizen? De ontevredenheid heeft in een groot aantal gevallen betrekking op de oppervlakte, de hoogte, de staat van onderhoud, de lichttoetreding, de verwarming en/of het ontbreken van speciale voorzieningen.

- * Een deel van het tekort aan atelierruimte kan verholpen worden door aanpassing c.q. verbetering of het treffen van maatregelen m.b.t. ontbrekende of onvoldoende voorzieningen in bestaande ateliers, afgestemd op individuele wensen van de kunstenaar. Zolang de huren maar laag blijven. Een deel van het tekort zal verholpen moeten worden door het toevoegen van nieuwe ateliers aan het bestand; nieuw te bouwen en/of uit de bestaande gebouwenvoorraad (leegstaande gebouwen, moeilijk verhuurbare flatwoningen etc.).
- 5. 40% van de gehuurde ateliers wordt gehuurd van het SLAK (Stichting Atelierbeheer). De huurders van SLAK-ateliers zijn over het algemeen (zeer) tevreden over hun ateliers, meer dan anderen. 20% wordt gehuurd van woningbouwverenigingen, waarvoor het SLAK kandidaten naar voren mag schuiven. Het SLAK speelt dus een belangrijke rol bij het verhuren van ateliers aan beeldende kunstenaars.
- * De positie van het SLAK zal minstens op het huidige nivo gehandhaafd moeten blijven. De rol van het SLAK zal natuurlijk altijd sterk afhankelijk blijven van de eigendomsverhoudingen van ateliers. Een deel van de verhuur van ateliers kan aan de vrije markt worden overgelaten. Het SLAK zou tevens een rol kunnen spelen bij het bij elkaar brengen van kunstenaars i.v.m. bijvoorbeeld het realiseren en gebruiken van kollektieve voorzieningen.
- 6. De inkomenspositie van kunstenaars is ronduit slecht te noemen en de laatste jaren voor het merendeel van de kunstenaars alleen maar verslechterd. Dit geldt echter niet alleen voor kunstenaars. Voor de kunstenaars geldt wel dat zij van deze (vaak minimale) inkomsten ook nog hun beroepskosten moeten betalen, een aantal kunstenaars lukt dat redelijk, een aantal slecht en een groot aantal niet en dat terwijl voor veel kunstenaars het uitoefenen van hun vak op de eerste plaats komt en ten koste gaat van andere zaken. Een aantal kunstenaars kan dus echt niet (meer) werken onder deze omstandigheden, of het inkomen moet omhoog en/of de beroepskosten omlaag.
- * Direkte inkomensmaatregelen kunnen door de lokale overheid moeilijk worden genomen. Wel is het mogelijk indirect invloed op het inkomen van kunstenaars uit te oefenen, door:
  - kunstaankopen, opdrachten en prijsvragen
  - soepele houding gemeentelijke Sociale Dienst m.b.t. inkomsten uit verkoop
  - verlaging beroepskosten door:
    - atelierhuursubsidie
    - verlaging huurnivo ateliers
    - kollektieve voorzieningen
    - subsidiëring materiaal- en overige beroepskosten.

Kortom: De woonsituatie van de meeste kunstenaars is niet slecht te noemen, de werksituatie is in veel gevallen redelijk tot goed, de inkomenssituatie in veel gevallen matig tot slecht. Kunstenaars zelf zouden door meer onderlinge samenwerking hun beroepskosten kunnen verlagen en misschien ook hun inkomsten kunnen verhogen. Veel kunstenaars werken alleen en zijn (nog) niet geneigd verder dan hun eigen situatie te kijken. De meeste kunstenaars moeten ook nog wennen aan het idee hun werk als een (verkoopbaar) produkt te zien.

De gemeente Arnhem vindt het belangrijk dat in Arnhem gevestigde beeldende kunstenaars goed kunnen werken. De voornaamste taken liggen dan ook in de voorwaardescheppende sfeer, het beschikbaarstellen van voldoende, betaalbare ateliers, afgestemd op de wensen en behoeften van kunstenaars. Ateliervoorziening kan zowel binnen de bestaande (woning)voorraad als door nieuwbouw van atelierwoningen. Kosten zullen bij de afweging een belangrijke rol spelen. Een combinatie van wonen en werken heeft de meeste voorkeur en is in veel gevallen ook het goedkoopst. Er is op dit moment een tekort aan goede betaalbare atelierruimte; een wachtlijst bij het SLAK, een aantal kunstenaars heeft geen ruimte, onvoldoende of een slechte ruimte. Naast uitbreiding van het aantal ateliers is ook aanpassing en verbetering van bestaande ateliers een (relatief goedkope) mogelijkheid. Goede betaalbare atelierruimte past ook in het streven om vanwege de slechte inkomenspositie van kunstenaars, zeker die van recent afgestudeerden, de beroepskosten te verlagen c.q. te subsidiëren. Het verbeteren van de werk- en inkomenssituatie van kunstenaars zal wel geld (gaan) kosten.

Bijlagen

Aan: alle in Arnhem gevestigde beeldende KUNSTENAARS.

arnhem: oktober 1987.

onderwerp: Onderzoek Arnhemse Beeldende Kunstenaars

Geachte mevrouw/heer,

Graag vraag ik uw nadrukkelijke aandacht en medewerking voor het volgende.

In de afgelopen maanden is er op vele niveaus heel wat afgepraat over de positie van de beeldende kunstenaars. Er heeft zich ook nogal wat voltrokken: de B.K.R. is opgeheven, de minister van W.V.C. heeft een fonds voor de beeldende kunst in het leven geroepen, er zijn gelden ter beschikking gesteld van de provincies en over de verdeling daarvan hebben omvangrijke discussies plaatsgevonden.

Arnhem wordt geconfronteerd met toenemende problemen ten aanzien van de leef- en werkomstandigheden van de beeldende kunstenaars in deze stad, maar beschikt slechts over geringe mogelijkheden om daarvoor oplossingen aan te dragen. Van provinciale zijde zal naar verwachting een relatief laag bedrag worden ontvangen. Gelukkig heeft de gemeenteraad besloten het gemeentelijk aandeel in de Beeldende Kunstenaars Regeling (5%) geheel te besteden voor de werkomstandigheden van de beeldende kunstenaars. Daarbovenop is nog een bedrag van f 32.000,-- als "nieuw geld" uitgetrokken voor de beeldende kunstsector.

Teneinde nu op korte termijn een afgewogen en verantwoord advies te kunnen uitbrengen aan de gemeenteraad over de besteding van die gelden, is het erg wenselijk meer inzicht te krijgen in de leef- en werkomstandigheden van de in Arnhem gevestigde kunstenaars.

In nauwe samenwerking met de afdeling Onderzoek & Statistiek van de gemeente wordt hiernaar een onderzoek ingesteld.

U treft hierbij een exemplaar van een vragenlijst aan, met het dringende verzoek deze te willen invullen en te retourneren in bijgevoegde retourenveloppe. Alhoewel veel informatie wordt gevraagd, zal de invulling u toch minder tijd kosten dan op het eerste gezicht misschien lijkt.

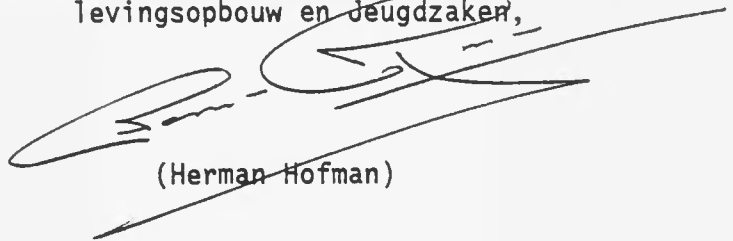
Verder benadruk ik graag, dat de enquête naamloos is en uw gegevens op geen enkele wijze aan uw naam gekoppeld gebruikt kunnen worden.

Uiteraard is het voor ons in eerste instantie, maar uiteindelijk voor de beeldende kunstenaars in Arnhem zelf, van het grootste belang zoveel mogelijk ingevulde formulieren terug te ontvangen. Hoe completer het beeld van de situatie voor ons wordt, hoe gefundeerder er kan worden geadviseerd. Ook als uw belangen niet direct zelf in het geding zijn, blijft uw informatie voor ons van belang.

Het zal daarom zeer op prijs worden gesteld als u het formulier zo spoedig mogelijk, volledig ingevuld, aan ons wilt terugzenden, zo mogelijk vóór 1 november.

Het rapport, waarin alle binnengekomen gegevens zullen worden verwerkt, zullen wij u t.z.t. graag toezenden.
Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking!

Vriendelijk groetend,
Hoofd afd. Cultuur, Recreatie, Samen-
levingsopbouw en Jeugdzaken,

(Herman Hofman)

N.B. Voor nadere inlichtingen: tel. 232468, Paul Bosch,
Onderzoek & Statistiek.

PB023/090987

ONDERZOEK ARNHEMSE BEELDENE KUNSTENAARS.

U KUNT DE VRAGEN BEANTWOORDEN DOOR HET BETREFFENDE ANTWOORD AAN TE KRUISEN EN/OF OP DE DAARVOOR BESTEMDE STIPPELLIJNEN HET ANTWOORD IN TE VULLEN.

IN DE MEESTE GEVALLEN IS MAAR ÉÉN ANTWOORD MOGELIJK, TENZIJ ANDERS AANGEGEVEN.

DE DOOR U VERSTREKTE GEGEVENS ZULLEN STRIKT VERTROUWELIJK WORDEN BEHANDELD EN LOS VAN DE NAMEN WORDEN VERWERKT.

WILT U ALLE VRAGEN, OOK OP DE ACHTERZIJDE VAN DE BLADEN INVULLEN? HARTELIJK DANK VOOR UW MEDEWERKING.

Buurtcode : .....

Deze ruimte niet beschrijven.

1. Wilt u hieronder enkele persoonlijke gegevens invullen?

- a. geslacht   1 0 man   2 0 vrouw
- b. leeftijd   ..... jaar
- c. opleiding   .....
- d. jaar van afstuderen   19..
- e. plaats van afstuderen   .....
- f. afstudeerrichting   .....
- g. hoofdberoep   .....
- h. geboorteplaats   .....

Woonsituatie.

2. In wat voor soort woning/wooneenheid woont u?

1 0 eengezinswoning	6 0 benedenwoning
2 0 flat-/etagewoning	7 0 atelierwoning
3 0 etage	8 0 anders, nl. ....
4 0 kamer(s)	.....
5 0 bovenwoning	

3. Hoeveel kamers heeft uw huidige woning? (kamer: woon-, eet-, slaap-, zolder- en werkkamer(s)).

aantal kamers: .....

4. Heeft u de woonruimte gehuurd of gekocht?

- 1 0 gehuurd
- 2 0 gekocht
- 3 0 anders, nl. ....

5. Met hoeveel personen bewoont u de zojuist aangegeven ruimte?

- aantal volwassenen : .....

- aantal kinderen : .....

6. Wat zijn uw maandelijkse woonlasten?

- kale huur/netto hypotheeklasten ..... gulden per maand
(datgene wat de woning totaal op moet brengen, inkl. huursubsidie)

- gas/licht/water/servicekosten ..... gulden per maand

7. Ontvangt u huursubsidie?

- 1 0 nee
- 2 0 ja, nl. .... gulden per maand

Werk situatie.

8. Heeft u de beschikking over een (min of meer aparte) werk-/atelier-
ruimte?

- 1 0 nee → → door naar vraag 24
- 2 0 ja

9. Bevindt deze werk/atelierruimte zich binnen of buiten de woning?

- 1 0 binnen de woning
- 2 0 buiten de woning, op ..... km van de woning

10. In welke straat bevindt zich deze werk/atelierruimte?

straatnaam : .....

11. Wat voor soort werkruimte is het? (b.v. school, garage, fabriekshal,
leegstaande woning, zolder)

omschrijving : .....

12. Hoe groot is uw werkruimte?   aantal m² : .....

13. Heeft u alleen of met anderen werk-/atelierruimte?

- 1 0 alleen
- 2 0 met anderen in een ruimte
- 3 0 met anderen in een gebouw

Inkomen.

28. **Uit welke bron ontving u in 1986 uw hoofdinkomsten ?**
(1 antwoord mogelijk!)

- 1 0 verkoop eigen werk/opdrachten
- 2 0 B.K.R.
- 3 0 bijstand (A.B.W.)
- 4 0 uitkering; soort uitkering .....
- 5 0 nevenberoep/loondienst
- 6 0 partner
- 7 0 anders, nl. ....

29. **Uit welke bron ontvangt u momenteel (na 1-7-87) uw hoofdinkomsten**
(1 antwoord mogelijk!).

- 1 0 verkoop eigen werk/opdrachten
- 2 0 beurs opdracht rijkswegen
- 3 0 bijstand (A.B.W.)
- 4 0 uitkering; soort uitkering .....
- 5 0 nevenberoep/loondienst
- 6 0 partner
- 7 0 anders, nl. ....

30. **Heeft u naast deze hoofdinkomsten momenteel nog neveninkomsten?**

- 1 0 nee
- 2 0 ja

Zo ja, waaruit bestaan deze neveninkomsten? .....

31. **Zijn er anderen financieel (mede) afhankelijk van uw inkomsten?**

- 1 0 nee
- 2 0 ja, ... volwassenen, ... kinderen

32. **Hoe hoog was in 1986 het totale bruto jaarinkomen van het huishouden**
waartoe u behoort? (hoofd- + neveninkomsten)

bruto jaarinkomen huishouden ca. .... gulden

33. **Hoeveel procent van dit bruto jaarinkomen heeft u bijgedragen?**
(in geval van eenverdieners en eenpersoonshuishoudens is het eigen
aandeel 100%).

eigen aandeel jaarinkomen ..... procent

34. **Hoeveel bedraagt op dit moment het gemiddeld netto maandinkomen van**
uw huishouden? (hoofd + neveninkomsten)

gemiddeld netto maandinkomen huishouden momenteel ca. .... gulden

C.B.S. wijkindeling ARNHEM

afd. O & S